הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ד - תמלול

סיכום השיעור

סיכום פון שיעור – הלכות תפילה, פרק ד' (הלכה א'–י')

הלכה א: חמשה דברים המעכבים את התפילה

דער רמב"ם'ס ווערטער: חמשה דברים מעכבין את התפילה אף על פי שהגיע זמנה: טהרת ידים, כסוי הערוה, טהרת מקום תפילה, דברים החוצצים אותו, וכוונת הלב.

פשט: אפילו ווען דער זמן תפילה איז שוין דא, זענען דא פינף זאכן וואס שטעלן זיך אין וועג און מאכן אז די תפילה איז נישט גילטיג אן זיי.

חידושים און הסברות:

1. **צו זענען די פינף זאכן מדאורייתא אדער מדרבנן?** די שאלה ווערט געשטעלט אבער בלייבט אפן. טהרת ידים איז זיכער נישט דאורייתא (ידים איז א תקנה פון שפעטער), אבער וועגן די אנדערע בלייבט עס אומקלאר.

2. **צו גייען די פינף מעכבים נאר אויף תפילה מסודרת (דרבנן) אדער אויך אויף דער עיקר מצות תפילה מן התורה?** ווען א מענטש שרייט צום אייבערשטן אין עת צרה (וואס איז לויט דעם רמב"ם דער עיקר מצוה דאורייתא), צו דארף ער אויך האבן די פינף תנאים? צו דארף יענע „געשריי" אויך האבן א צורת התפילה (שבח, הודאה, שאלת צרכים)? דאס בלייבט אלס א שאלה.

3. **חילוק צווישן תפילה און ברכות:** א וויכטיגער חידוש: די פינף מעכבים גייען נאר אויף **תפילה** (שמונה עשרה), נישט אויף ברכות. מ'קען זאגן א ברכה (ווי אלקי נשמה) אן וואשן הענט. דער ראיה: ווען מ'שטייט אויף אין דער פרי, זאגן גאונים/ראשונים מ'זאל ערשט וואשן הענט פאר אלקי נשמה, אבער מדינא דגמרא (און אזוי פסק'נט דער רמב"ם) דארף מען נישט וואשן פאר א ברכה. „מודה אני" (וואס האט נישט קיין שם) קען מען זיכער זאגן אנוואשן.

4. **דברים החוחצים vs. כוונת הלב – צוויי באזונדערע דינים:** „דברים החוחצים" (זאכן וואס שטערן דעם מענטש / נעמען אוועק מנוחה) איז א **באזונדערער** מעכב פון „כוונת הלב". אפילו אויב א מענטש האט געמענעדזשט צו האבן כוונת הלב טראץ א דבר החוצץ, האט ער נישט גוט געטון. און פארקערט – אמאל קען א מענטש נישט האבן כוונת הלב אן א דבר החוצץ.

5. **סטרוקטור פון די חמשה דברים:** די ערשטע דריי זאכן זענען אלע סארטן **טהרה:** (1) טהרת ידים, (2) כיסוי ערוה, (3) טהרת מקום התפילה. זיי גייען פון אינעווייניג צו אויסנווייניג: ערשט ידים/גוף, דאן כיסוי (וואס מען דארף זיך אנטון), דאן דער מקום (אויסנווייניג). דער פערטער (דברים החוצצים) גייט אויף גופניות'דיגע שטערונגען, און דער פינפטער (כוונה) גייט צוריק אריין אינעווייניג – דער רוחניות'דיגער תנאי.

הלכה א (המשך): טהרת ידים – רחיצת ידים לתפילה

דער רמב"ם'ס ווערטער: רוחץ ידיו במים עד הפרק ואחר כך יתפלל.

פשט: מ'דארף וואשן די הענט מיט וואסער ביז „דער פרק" פאר תפילה.

חידושים און הסברות:

1. **וואס מיינט „עד הפרק"?** עס איז **נישט קלאר** אין רמב"ם וואס „עד הפרק" מיינט. צוויי מהלכים:

- **פרקי אצבעותיו** = ביז וואו די פינגערס זענען מחובר צו דער כף היד (נאר די פינגערס, נישט די כף היד גופא). דער סברא: מ'רירט עסן מיט די אצבעות, נישט מיט דער כף היד.

- **פרק הזרוע** = ביז דער ריסט (כף היד גאנץ). מ'טענה'ט אז „פרק" אין לשון יחיד דייטעט אויף דעם גרעסערן פרק, נישט „פרקי אצבעותיו."

- תוספות אין סוכה פירן זיך אז מ'וואשט די **גאנצע הענט**.

- אין הלכות יום כיפור שטייט „עד פרקי אצבעותיו" – אבער דא שטייט נאר „עד הפרק" אן ביאור.

2. **דער טעם פון טהרת ידים – ידים עסקניות הן:** דער חיוב איז ווייל דער גאנצע גוף דארף זיין ריין, און הענט ווערן ספעציעל שמוציג ווייל „ידים עסקניות הן." א מענטש איז נארמאל רעלאטיוו ריין, אבער הענט ווערן שמוציג, דארף מען זיי ספעציעל רייניגן.

הלכה א (המשך): שיעור הליכה למים

דער רמב"ם'ס ווערטער: היה מהלך בדרך והגיע זמן תפילה ואין לו מים – אם היה בינו ובין המים ד' מילין (שמונת אלפים אמה) לפניו, הולך עד מקום המים ורוחץ ומתפלל. היה בינו ובין המים יותר מכאן, מקנח ידיו בצרור או עפר ומתפלל. במה דברים אמורים? לפניו. אבל לאחריו – אינו חייב לחזור אלא עד מיל. יותר ממיל – מקנח ידיו ומתפלל.

פשט: לפניו (אין זיין וועג) – ביז 4 מיל. לאחריו (צוריק) – ביז 1 מיל. מער ווי דעם – מקנח מיט שטיין/ערד.

חידושים און הסברות:

1. **שיעור מיל – צייט אדער מרחק?** דער רמב"ם שרייבט דעם שיעור אין **מרחק** (ד' מילין = 8000 אמה), נישט אין צייט. פון דעם שיעור פון הילוך מיל = 18 מינוט קומט ד' מילין = 72 מינוט. אבער דער רמב"ם'ס לשון איז א שיעור אין פלאץ, נישט אין צייט.

2. **קינוח ידים נעמט נישט אוועק דעם חיוב רייניגן:** ווען מ'קען נישט וואשן מיט וואסער, איז דער קינוח (אפווישן מיט שטיין/ערד) נישט א פטור פון רייניגן – עס איז א **בדיעבד-צורה** פון רייניגן. דער חיוב נקיות בלייבט, נאר דער הידור פון וואסער פעלט.

הלכה ב: רחיצה לתפילת שחרית – פנים, הענט, און פיס

דער רמב"ם'ס ווערטער: במה דברים אמורים שהנטילה לתפלה אינה אלא לידיו בלבד – בשאר תפילות חוץ מתפילת שחרית. אבל בשחרית – רוחץ פניו ידיו ורגליו ואחר כך יתפלל.

פשט: פאר שחרית איז דא א גרעסערע חיוב רחיצה – פנים, הענט, און פיס – לכבוד קונו.

חידושים און הסברות:

1. **דער רמב"ם'ס טייטש פון „לכבוד קונו":** די גמרא זאגט מ'זאל זיך וואשן פניו ידיו ורגליו „לכבוד קונו." דער רמב"ם טייטשט דאס אז עס גייט ספעציפיש אויף **לפני שחרית** – ווען מ'גייט צום ערשטן מאל צום אייבערשטן אין טאג, דארף מען זיך צוגרייטן.

2. **דער ראב"ד'ס מחלוקת:** דער ראב"ד איז נישט מסכים. ער ווייסט נישט פון וואו דער רמב"ם נעמט „רגליו" – ער האלט אז דער חיוב פון רגליו איז נישט קלאר.

3. **שלחן ערוך ברענגט נישט דעם דין:** דער שלחן ערוך ברענגט בכלל נישט די שיטה אז מ'דארף וואשן פנים, הענט, און פיס פאר שחרית.

4. **פארגלייך צום כהן אין בית המקדש:** דער בעל המאור ברענגט אז דער רמב"ם'ס מקור איז אזוי ווי דער כהן וואס האט געמאכט קידוש ידיו ורגליו. דער ראב"ד'ס טענה איז אז כבוד כהן האט נישט קיין שייכות צו דאווענען.

5. **רגליו אין היינטיגע צייטן:** „רגליו" איז נאר א חיוב ווען מ'גייט אן שיך/זאקן און ס'קומט צו שטיב. היינט וואס מ'גייט א גאנצע צייט מיט זאקן און שיך, איז דער חיוב פון רגליו נישט אזוי פראקטיש. פנים און ידים איז אנגענומען, אבער רגליו ווייניגער. די כהנים אין בית המקדש זענען אויך נישט געגאנגען קיין זאקן – אפשר איז דאס געווען א לייפסטייל-זאך, נישט א הלכה.

6. **[דיגרעסיע: מקוה פאר שחרית]:** חסידישע אידן וואס גייען אין מקוה פאר שחרית זענען מקיים די שיטת הרמב"ם (וואשן דעם גאנצן גוף כולל פנים, הענט, און פיס). עס ווערט אויך באמערקט מיט א שטיקל איראניע אז מאנכע וואס גייען אין מקוה (כדי מקיים זיין דעם רמב"ם) האלטן זיך נישט אן אין אנדערע פשוט'ע הלכות. פארוואס טרייען נישט די וואס גייען נישט אין מקוה צו מקיים זיין כמינימום דעם רמב"ם'ס פשוט'ע הלכה פון פנים ידים ורגלים?

7. **[דיגרעסיע: מוסולמענער מנהג]:** מוסולמענער פירן זיך אויך צו וואשן זייערע פיס פאר'ן דאווענען, און אפשר האט דער רמב"ם פון דארט גענומען.

8. **לייפסטייל vs. הלכה:** א זאך וואס האט צו טון מיט א געוויסע לייפסטייל פון א מענטש (ווי גיין אן שיך) איז נישט נויטיג אז מ'זאל עס ממשיך זיין ווען משיח קומט – מ'דארף נישט אנטון אן אראבישע בעקיטשע ווייל אברהם אבינו האט אפשר אזוי געגאנגען.

הלכה ג: טמאים און תפילה

דער רמב"ם'ס ווערטער: כל הטמאים רוחצים ידיהם בלבד כטהורים ומתפללים. אף על פי שאפשר להם לטבול ולהיטהר, אין התפילה מעכבת.

פשט: אלע טמאים דארפן נאר וואשן זייערע הענט ווי יעדער מתפלל – זיי דארפן זיך נישט טובל'ן כדי צו דאווענען. אפילו ווען זיי קענען שוין גיין אין מקוה, איז טבילה נישט מעכב תפילה.

חידוש: דאס באווייזט אז רחיצת ידים האט נישט צו טון מיט טומאה – עס האט צו טון פשוט מיט ריינע הענט. נטילת ידים העלפט נישט פאר טומאה, ס'איז נישט די נושא.

הלכה ד: תקנת עזרא פאר בעל קרי

דער רמב"ם'ס ווערטער: וכבר ביארנו שעזרא תיקן שלא יקרא בעל קרי בלבד דברי תורה עד שיטבול. ובית דין שאחריו הוסיפו כח – וכן התקינו שלא יתפלל בעל קרי לבד אלא בעל קרי לא יתפלל עד שיטבול. אבער דאס איז נישט וועגן טומאה וטהרה, נאר **כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים.**

פשט: עזרא האט מתקן געווען אז א בעל קרי זאל נישט לערנען תורה אן טבילה. א שפעטערע בית דין האט צוגעלייגט אז אויך תפילה דארף טבילה. אבער דער טעם איז נישט טומאה – נאר כדי מ'זאל נישט זיין צו אפט ביי זייערע ווייבער.

חידושים און הסברות:

1. **דער כסף משנה'ס קשיא – ווער איז די "בית דין שאחריו"?** דער כסף משנה ווייסט נישט ווער דאס איז. אין גמרא שטייט אז עזרא האט מתקן געווען פאר דברי תורה, וואס כולל קריאת שמע. דער כסף משנה פרעגט: תפילה איז דאך אויך צוזאמגעשטעלט פון פסוקים – פארוואס זאל מען דארפן א צווייטע תקנה?

2. **איז תפילה "דברי תורה"?** קריאת שמע איז קלאר "קורא בתורה", אבער תפילה? תפילה האט פסוקים, אבער ס'איז נישט קלאר אז דאס הייסט "קורא בתורה". א מענטש קען תיאורעטיש דאווענען מיט זיין אייגענע שפראך אן דברי תורה. דער נוסח התפילה איז נישט ממש "קריאה בתורה" אזוי ווי קריאת שמע. דעריבער איז מסתבר אז מ'האט געדארפט א באזונדערע תקנה פאר תפילה.

3. **דער חכם צבי'ס קשיא – "תלמידי חכמים" vs. יעדער:** דער חכם צבי האלט אז דער טעם "שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין" שטימט נאר פאר דברי תורה (וואס איז א תלמידי חכמים-זאך), אבער תפילה דאווענט דאך יעדער – אפילו ער איז נישט קיין תלמיד חכם. דער טעם פאסט נישט אזוי גוט פאר תפילה.

4. **צוויי טעמים אין גמרא:** אין גמרא איז דא אן איבעיא מיט צוויי טעמים: (א) "שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן", (ב) פריקת עול וקלות ראש – מ'דארף האבן אימה ויראה. דער רמב"ם האט אפשר פארשטאנען אז ביידע טעמים זענען די זעלבע אידיע: די קלות ראש איז דאס וואס מ'דרייט זיך ביי די נשים. אויב אזוי, איז עס נוגע פאר יעדן, נישט נאר תלמידי חכמים.

5. **עמי הארץ און די תקנה:** אויב עזרא'ס תקנה איז נאר פאר תלמידי חכמים, וואס איז מיט עמי הארץ? קענען זיי דאווענען אלס בעלי קרי? דאס קען נישט זיין – עמי הארץ זענען "collateral damage" פון א תקנה וואס דער עיקר איז געווען פאר דברי תורה.

הלכה ד (המשך): זב שראה קרי, נדה שפלטה שכבת זרע

דער רמב"ם'ס ווערטער: לפיכך היו אומרים בזמן התקנה זו שאפילו זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע... צריכים טבילה לקריאת שמע, וכל שכן לתפילה מפני הקרי, אף על פי שאין טומאתם חמורה מטומאת זוב ונדה.

פשט: אפילו איינער וואס איז שוין טמא מיט א חמורה טומאה (זב, נדה), דארף ער זיך טובל זיין פאר'ן חלק פון קרי, כאטש ער בלייבט נאך אלץ טמא פון זיבה/נדה.

חידושים און הסברות:

1. דער פשט איז **נישט** אז טומאה בכלל איז מעכב לתפילה. פארקערט – טומאה שטערט נישט. נאר **טומאת קרי ספעציפיש** שטערט, מצד די תקנה. דער זב בלייבט טמא נאך זיין טבילה, אבער ער האט זיך גערייניגט פון דעם **חלק הקרי** – וואס איז דער עיקר פון תקנת עזרא.

2. די טבילה דא איז **נישט** א טבילה לטהרה אין דעם רגיל'ן זין (ווייל ער בלייבט טמא), נאר א **תקנה-באזירטע טבילה** – "שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן." אויב ס'איז נישט א ריכטיגע טבילה לטהרה, אפשר דארף מען נישט אלע דיני טבילה במקוה? דאס בלייבט אן אפענע שאלה.

הלכה ד (המשך): ביטול פון ביידע תקנות

חידושים:

1. דער רמב"ם האלט אז **ביידע תקנות** – סיי תקנת עזרא לתורה, סיי די שפעטערע תקנה לתפילה – זענען בטל געווארן. דער טעם: "לא פשטה, לא היה כח בציבור לעמוד בה" – דער ציבור האט נישט געהאט כח צו גיין אין מקוה. די נושאי כלים אויפ'ן רמב"ם זאגן אויך אז "כבר בטלה גם תקנה זו של תפילה."

2. אפשר ביי תלמידי חכמים אליין איז עס יא נתפשט געווארן (ווייל דער טעם "שלא ימצאו אצל נשותיהן" איז רעלעוואנט פאר זיי), אבער פאר'ן כלל ציבור נישט?

3. א קשיא: דער רמב"ם שרייבט הלכות פאר **אלע אידן**, נישט נאר פאר תלמידי חכמים. ווי קען מען זאגן אז די תקנה איז נאר פאר תלמידי חכמים?

4. **חילוק צווישן תפילה און קריאת שמע:** תפילה איז מער חמור – ווען מ'האט מבטל געווען די תקנה פאר קריאת שמע, האט מען זי נישט מבטל געווען פאר תפילה. דאס ווייזט אז תפילה דארף מער "כובד ראש" ווי קריאת שמע.

הלכה ד (המשך): דער מנהג פון רחיצה פאר תפילה (תשעה קבין)

דער רמב"ם ווערטער: ומכל זה... המנהג פשוט בכל ישראל אבותינו ורבותינו שאין בעל קרי מתפלל עד שירחץ כל בשרו במים... משום היכר שלא יכנסו לבית הכנסת כשהן טמאים.

פשט: כאטש די תקנה איז בטל, איז דער מנהג פשוט אז א בעל קרי וואשט זיך כל בשרו במים פאר תפילה – נישט א פולע טבילה במקוה, נאר א רחיצה.

חידושים און הסברות:

1. **א נייער טעם:** דא ווערט אויפגעדעקט א **דריטער טעם** וואס איז אנדערש פון ביידע פריערדיגע (טומאה, תקנת עזרא): **"היכר שלא יכנסו לבית הכנסת כשהן טמאים"** – א סימן/דערמאנונג אז מ'זאל נישט אריינגיין אין שול ווען מ'איז טמא.

2. דאס איז בעצם דער ענין פון **תשעה קבין** – נישט א פולע טבילה במקוה, נאר א רחיצה/אפגיסן מיט וואסער.

3. **וויכטיגער חילוק:** דער מנהג איז **נאר ביי תפילה**, נישט ביי קריאת שמע. און ס'איז **נאר פאר א בעל קרי** ספעציפיש, נישט פאר אנדערע טמאים.

4. דאס איז מער ווי סתם "זיין גרייט" – דא איז א ספעציפישע רחיצת כל בשרו במים, נישט בלויז מקנח (אפוויש), נאר ממש מיט וואסער.

5. **דער רמב"ם ברענגט בכלל נישט דעם שיעור פון תשעה קבין** – ווייל לויט'ן רמב"ם איז דער עיקר זיך וואשן כל בשרו, און תשעה קבין איז בלויז א פראקטישער שיעור וואס די גמרא גיט. די גמרא זאגט אז עס דארף זיין "בשפיכה" – דאס איז פשוט ווייל אויב מען קען זיך נישט אריינזעצן, דארף מען עס אויסגיסן כדי ריין צו ווערן. דער עיקר איז פראקטישע ריינקייט. א שאוער איז לויט'ן רמב"ם זיכער גענוג, און אפשר דער בעסטער וועג.

הלכה ד (המשך): חילוק צווישן בריא און חולה

דער רמב"ם ווערטער: בריא... או חולה שבא על אשתו [צריך רחיצה], אבל חולה שראה קרי לאונסו אינו צריך רחיצה, ואינו מנהג.

פשט: דער מנהג פון רחיצה גילט פאר א בריא (אפילו שראה קרי, וכל שכן שבא על אשתו) און א חולה שבא על אשתו. אבער א חולה שראה קרי לאונסו – אויף אים איז נישט דא דער מנהג.

חידושים און הסברות:

1. "בריא" מיינט: בריא שראה קרי (אפילו נישט דורך תשמיש), וכל שכן שבא על אשתו. דער טעם: א בריא איז געווענליך "בעל" (פארהייראט/אקטיוו), און ער מאכט עס רעגולער.

2. פארוואס איז א חולה שראה קרי לאונסו פטור? עטליכע מעגליכקייטן:

- ער איז געווענליך נישט "בעל", ממילא איז דער טעם פון "שלא יהיו מצויין" נישט נוגע.

- א חולה איז שוואכער, מ'דארף נישט רודף זיין נאך אים.

- ס'איז אים שווערער צו גיין וואשן זיך.

3. דאס איז **נאר א מנהג**, נישט א הלכה – ווי דער רמב"ם אליין זאגט. דער תשובת הרשב"א ווערט דערמאנט אין דעם קאנטעקסט.

הלכה ד (המשך): מנהג ספרד vs. מנהג אשכנז

חידוש: דאס איז איינס פון די פלעצער וואו דער רמב"ם ברענגט א חילוק צווישן מנהגים. אין דער **אגרת הרמב"ם** שטייט: **"ישראל שביני הישמעאלים נוהגים לרחוץ, ישראל שביני הערלים לא נהגו לרחוץ."** אין אייראפע האט מען זיך ווייניגער געוואשן ווי אין ספרד, אבער מען האט יא מקפיד געווען אז נאך תשמיש דארף מען זיך וואשן פאר'ן דאווענען.

הלכה ד (המשך): לעוועלס פון ריינקייט – זב, נדה, גר

דער רמב"ם: זב שראה קרי, בעל תשובה שבא להתגייר — אין מצריכין אותו טבילה, ואפילו נשים שראו נדה וזבה אין מצריכין אותן טבילה, אלא רחיצה בלבד.

ביי זיי איז נישט דא אפילו דער מנהג – נאר וואס איז פראקטיש וויכטיג: מען זאל נישט האבן חציצה, מען זאל קענען מתפלל זיין. אפילו א חולה דארף זיך וואשן די שמוץ – דאס איז א פשוט'ע זאך.

[דיגרעסיע: חסידים און מקוה]: למעשה פירט מען זיך נישט מיט תשעה קבין. די חסידים וואס גייען אין מקוה יעדן טאג – דאס איז בטל לתקנת עזרא (וואס איז אליין בטל), און מען דארף זיי פרעגן וואס איז די כוונה פון זייער מנהג. ברוחניות איז אן אנדערע זאך, אבער מצד הלכה איז עס נישט מחייב.

הלכה ד: כיסוי ערוה – דער צווייטער פון די חמשה דברים

דער רמב"ם ווערטער: אף על פי שכיסה ערותו כדרך שמתכסה לקריאת שמע — וואס מען האט שוין געלערנט אין הלכות קריאת שמע — **ביי תפילה איז נאך א חומרא: שיכסה את לבו. ואם לא כיסה לבו, אף על פי שאין לבו רואה את ערותו, הואיל וכיסה ערותו — מתפלל ויוצא, אבל לכתחילה לא יעשה.**

פשט: צו קריאת שמע דארף מען נאר האבן הויזן (כיסוי ערוה), צו דאווענען דארף מען אויך האבן א העמד (כיסוי הלב). כיסוי הלב איז לכתחילה, נישט לעיכובא. אבער די זאכן וואס זענען מעכב ביי קריאת שמע (כיסוי ערוה גופא) זענען אויך מעכב ביי תפילה. ביי תפילה איז נאך דא אן עקסטערע חומרא.

חידושים און הסברות:

1. **רבינו מנוח'ס קשיא:** געווענליך איז קריאת שמע מער חמור ווי תפילה (ווייל קריאת שמע איז דאורייתא), פארוואס איז דא ביי כיסוי הלב תפילה מער חמור?

תירוץ: דער חילוק איז אז ביי **תפילה** איז מען **עומד לפני המלך** — מען רעדט דירעקט מיט'ן מלך. ביי **קריאת שמע** איז מען **אינו מדבר עם המלך** — "שמע ישראל" איז דברי תורה, מען רעדט צו זיך אליין, נישט צום מלך. דערפאר דארף תפילה א העכערע מדרגה פון הכנה/כבוד — אויך כיסוי הלב, אויך רחיצת בעלי קרי (וואס איז אויך נאר ביי תפילה, נישט ביי קריאת שמע) — אלעס ווייל תפילה פאדערט **היכון כראוי לפני מלך ישראל**.

2. **[דיגרעסיע: חסידישע מנהגים בנוגע קריאת שמע]:** די חסידישע אידן וואס זאגן אז מען דארף ליינען קריאת שמע מיט א הוט און רעקל — לויט דעם רמב"ם איז נישט דא קיין דין פון היכון כראוי לפני מלך ישראל אויף קריאת שמע, נאר אויף תפילה. עס ווערט דערמאנט א מעשה מיט'ן ליובאוויטשער רבי'ן וואס האט געטראפן ר' חיים ליינענדיג קריאת שמע אין פידזשאמעס און איז געווען ברוגז — אבער לויט'ן רמב"ם איז ביי קריאת שמע נישטא קיין שום ענין פון היכון כראוי לפני מלך ישראל.

3. **[דיגרעסיע: חסידים וואס כאפן א קריאת שמע]:** דער מנהג פון חסידים וואס ליינען קריאת שמע פריער (פאר זמן) ווייל זיי דאווענען שפעט איז "א פאני זאך צו טון" — ווייל די תקנה איז אז קריאת שמע זאל געזאגט ווערן מיט ברכותיה, אינעם סדר התפילה. אויב מען דאווענט שפעט נאך זמן קריאת שמע, איז עס לכתחילה א פראבלעם. "אשרינו שאנו משכימים ומעריבים" איז אריינגעלייגט אין סדר התפילה — אפשר אויך פאר דעם ענין.

הלכה ה: טהרת מקום התפילה — דער דריטער פון די חמשה דברים

דער רמב"ם ווערטער: לא יתפלל במקום מטונף, ולא יתפלל אלא במקום נאה. ולא במרחץ, ולא בבית הכסא, ולא באשפה, ולא במקום

שאינו בחזקת טהרה עד שיבדוק. כלל שבדבר: כל מקום שאין קורין בו קריאת שמע, אין מתפללין בו.

פשט: מען דארף בודק זיין דעם מקום פאר'ן דאווענען. אויב עס איז א מקום שאינו בחזקת טהרה, דארף מען טשעקן פריער. די זעלבע הלכות ווי ביי קריאת שמע: מרחיקין מצואה, מראיית ערוה, ריח רע.

חידושים און הסברות:

1. **וואס איז אויב מען האט מתפלל געווען און למפרע געטראפן אז עס איז געווען צואה?** אויב עס איז א פלאץ וואס איז **מוחזק** אז עס איז דא א חשש פון צואה, און מען האט נישט בודק געווען — גיט מען אים א **קנס: חוזר ומתפלל במקום טהור.** זיין תפילה איז נישט יוצא געווען — ווייל **"תפילת רשעים תועבה"** — ער האט זיך געדאווענט אויף אן אופן וואס איז נישט ראוי. דער רמב"ם זאגט אז עס איז אן אונס (ער האט נישט געוואוסט), אבער ער האט יא געדארפט וויסן אז ער דארף טשעקן — דערפאר איז עס א קנס.

2. **וואס איז אויב אינמיטן דאווענען טרעפט ער צואה? "אם יכול להרחיק לפניה כדי שלא יראה אותה — ירחיק ארבע אמות. ואם אינו יכול — יפסיק."** דער לשון איז **"ירחיק לאחוריו"** — ער זאל זיך **צוריקציען**, נישט גיין פאראויס. אויב ער דאווענט קעגן א וואנט און קען נישט מאכן אז עס זאל זיין הינטער אים, זאל ער זיך רוקן צו די זייט. אויב ער קען דאס אויך נישט — זאל ער **יפסיק** (אויפהערן דאווענען) אוןווארטן.

3. **[דיגרעסיע: דאווענען אינמיטן גיין]:** אין מסכת ברכות זענען דא אסאך הלכות וועגן דאווענען אינמיטן גיין — פריער האבן מענטשן געפארן מיט גמלים, היינט פארט מען אין א קאר.

הלכה ה (המשך): ריח רע במקום התפילה — גדולי החכמים

דער רמב"ם'ס ווערטער: גדולי החכמים לא היו מתפללים בבית שיש בו שכר, ולא בבית שיש בו מורייס ועסיס פשתן.

פשט: גדולי החכמים האבן זיך נוהג געווען נישט צו דאווענען אין א פלאץ וואו עס איז דא ביר, מורייס, אדער פלאקס-זאפט, ווייל עס האט א שלעכטע ריח.

חידושים:

1. רש"י זאגט עס איז ווייל עס האט א שטארקע שמעק (ריח רע). אן אנדער צוגאנג איז אז שכר קען שיכור מאכן און שטערט כוונה. דער רמב"ם'ס לשון משמע אז עס גייט אום ריח רע.

2. **חילוק צווישן צואה און ריח רע:** ביי צואה איז דער מקום גופא נישט ריין (טמא/מלוכלך). ביי ריח רע איז דער מקום טהור, נאר עס שטערט. דאס איז נישט אזוי ווי טומאה — עס איז א שארפע ריח וואס נעמט אוועק דעם פאקוס.

3. **צוויי קאטעגאריעס:** (1) הלכות טהרת המקום — געלערנט פון „והיה מחניך קדוש", וואס איז אן ענין פון כבוד, און (2) הלכות כוונה — וואס שטערט דעם מתפלל'ס קאנצענטראציע. ריח רע פון שכר/מורייס איז ערגעץ אינצווישן — עס איז נישט ממש טומאת המקום, אבער מער ווי בלויז א כוונה-שטערונג. דאס איז נישט א דין לכל אדם, נאר דער מנהג פון גדולי האמוראים.

הלכות דברים החוצצים: גופו נקי

צריך לנקביו

דער רמב"ם: שיהא גופו נקי ולא יתפלל כשהוא צריך לנקביו... תפילתו תועבה.

פשט: איינער וואס דארף גיין לנקביו זאל נישט דאווענען — זיין תפילה איז א תועבה, ערגער ווי ער וואלט גארנישט געדאווענט.

חידושים:

1. „תועבה" מיינט נישט בלויז פסול — עס איז אקטיוו שלעכט, ערגער ווי גארנישט דאווענען.

2. דער שיעור איז: אויב ער קען זיך נישט איינהאלטן כדי פרסה (א גוויסע צייט/שטרעקע), דארף ער ערשט יעשה צרכיו. אויב ער קען זיך איינהאלטן כדי פרסה, איז עס בסדר.

בדיקת עצמו קודם התפילה

דער רמב"ם: לא יתפלל עד שיבדוק את עצמו יפה יפה, ויפקוד נקביו, ויסיר כיחו וניעו.

פשט: פאר'ן דאווענען זאל מען זיך גוט אויספרובירן — גיין לנקביו, אוועקנעמען שפייכל/שליים, און אלע גופניות'דיגע זאכן וואס קענען שטערן.

חידוש: דאס איז א ברייטע קאטעגאריע: „דברים המעכבים" מיינט אלעס וואס שטערט גופניות'דיג (נישט עמאציאנעל). דער רמב"ם וואלט אויך אריינגערעכנט שיך-בענדלעך צובינדן א.ד.ג., אבער ער ברענגט ספעציפיש נאר די גוף-זאכן.

גיהוק, עיטוש, רוק בתפילה

דער רמב"ם: והתעטש וגיהק ונתעטש בתפילתו — הרי זה מגונה. ואם בא לו גיהוק — יניח ידו על זקנו. נזדמן לו רוק — מבליעו בטליתו ובבגדו. ואם עומד סתם — יכסה... כדי שלא יצטער בתפילה ויהא לבו טרוד.

פשט: מ'דארף איינהאלטן גופניות'דיגע קולות בשעת דאווענען. שפייכל זאל מען אריינבליען אין טלית/בגד. אויב ער שטייט סתם (נישט אין שמונה עשרה?), מעג ער עס ארויסלאזן אויף דער ערד.

חידוש: דער רמב"ם מאכט א חשבון — אז דער גוף זאל זיין טרוד (פארנומען מיט אומבאקוועמליכקייט) איז ערגער ווי אז אויף דעם פלאץ זאל זיין רוק. דערפאר מעג מען בדיעבד ארויסלאזן דעם רוק.

רוח מלמטה בתפילה

דער רמב"ם: יצא ממנו רוח מלמטה שלא לדעתו — שותק עד שיכלה הריח, וחוזר לתפילתו. ביקש להוציא רוח ואינו יכול להעמיד עצמו — מהלך אחוריו ד' אמות, וממתין עד שתכלה הריח.

פשט: אויב עס קומט ארויס א רוח מלמטה, ווארט ער ביז די ריח גייט אוועק. אויב ער קען זיך נישט איינהאלטן, גייט ער צוריק ד' אמות, ווארט, און זאגט א ספעציעלע תפילה.

חידושים:

1. **דער נוסח „רבונו של עולם יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים":** דער רמב"ם ברענגט אז מ'זאל זאגן דעם נוסח – „גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלמתנו, מחיינו תעלה ותרומם ממותינו" – און דערנאך חוזר למקומו ומתפלל.

2. **בעל העיקרים'ס פירוש:** מ'נוצט אויס דעם מאמענט פון וואלנערעבילטי פאר א מוסר השכל – מ'זעט די לימיטאציעס פון דעם גוף, אז מ'קען זיך ניטאמאל קאנטראלירן אויף אזא זאך.

3. **רבינו מנוח'ס פירוש:** דאס איז א תירוץ/אנטשולדיגונג פאר'ן אויבערשטן – „דו האסט אונז אזוי געמאכט מיט אלע חלקי הגוף, וואס זאל מען טון? עס איז נישט מיין שולד."

4. **פארבינדונג צו אשר יצר:** דער „גלוי וידוע לפניך חרפתנו" איז בעצם דער זעלבער רעיון ווי אשר יצר – מ'שעמט זיך פון די גופניות'דיגע לימיטאציעס. מ'איז מקנא אויף מלאכים וואס זענען כולו רוחני – „מתכבדים ומכבדים" – אבער דווקא דורך דעם וואס א מענטש דארף עסן און האט מותרות, איז דא א בושה, און דאס ברענגט צו א טיפערע תפילה.

מי רגליים בתפילה

דער רמב"ם: היה עומד בתפילה ונתן לו מי רגליו על ברכיו — ממתין עד שיכלה המים, וחוזר למקום שפסק. ואם שהה כדי לגמור כל התפילה — חוזר לראש.

פשט: אויב מי רגליים לויפן אראפ בשעת דאווענען, ווארט ער ביז עס ענדיגט זיך, און גייט ווייטער וואו ער האט געהאלטן. אויב די הפסקה איז געווען אזוי לאנג ווי כדי לגמור כל התפילה, הייבט ער אן פון אנפאנג.

חידושים:

1. **סתירה צום רמב"ם'ס כלל ביי תפילה:** דער רמב"ם זאגט אין אן אנדער פלאץ אז אפילו שהה כדי לגמור את כולה, אינו חוזר לראש (ביי תפילה). דא אבער זאגט ער יא חוזר לראש. דער תירוץ קען זיין: דארט רעדט מען פון א סתם הפסק וואס איז נישט נאסר — דא איז די הפסק א סתירה צו דער תפילה גופא (ווייל דער גוף טוט דברים מאוסים), דערפאר איז עס אנדערש.

2. **חילוק צווישן תפילה און קריאת שמע:** ביי קריאת שמע פוסק'ט מען אויב שהה כדי לגמור את כולה. ביי תפילה איז אפשר אנדערש. דער חילוק ווערט דערמאנט אבער נישט פולשטענדיג אויסגעארבעט.

ד' אמות פאר און נאך תפילה

דער רמב"ם: היה משתין מים — שוהה כדי הילוך ד' אמות ואחר כך מתפלל. מי שהיה מתפלל — שוהה כדי הילוך ד' אמות ואחר כך משתין, כדי שלא יסרו דברי תפילה מפיו.

פשט: פאר'ן דאווענען נאך משתין זיין, און נאכ'ן דאווענען פאר'ן משתין זיין, זאל מען ווארטן כדי הילוך ד' אמות.

חידוש: לשון הירושלמי: „כל ד' אמות של תפילה רחישי מרחשין סביב שפתותיו, פלוס השגירה בפיו." דאס מיינט אז די ד' אמות ארום דעם מתפלל זענען א הייליגע טעריטאריע — א „מקום" פון תפילה. מ'מאכט אזוי ווי אן עושר חג (א באפערונג/כבוד) פאר דער דאווענען.

הלכות כוונת הלב

כל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה

דער רמב"ם: כוונת הלב כיצד? כל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה. ומי שמתפלל בלא כוונה, חוזר ומתפלל בכוונה.

פשט: תפילה אן כוונה איז נישט קיין תפילה, און מ'דארף נאכאמאל דאווענען מיט כוונה.

חידושים:

1. **וואס מיינט „כוונה"?** כוונה קען מיינען (א) פירוש המילות — פארשטיין וואס מ'זאגט, אדער (ב) „אינטענשן" — וויסן אז מ'שטייט פאר'ן אויבערשטן און דאוונט. „כוונה" דא מיינט מסתמא דעם „אינטענשן" — דאס הייסט, דער מתפלל ווייסט אז ער דאוונט און פאר וועמען ער דאוונט — נישט דווקא פירוש המילות (וואס געשעט אינמיטן דאווענען גופא). דאס איז א גרויסע נפקא מינה.

2. **א גרויסע ראיה:** „כוונה" מיינט **נישט** פירוש המילות, נאר א **מצב פון יישוב הדעת פאר'ן דאווענען** — אז דער מענטש זאל זיך מיישב זיין, זיך טשעקן צו ער איז גרייט. אזוי ווי מ'טשעקט דעם גוף (בית הכסא), אזוי דארף מען טשעקן די דעת.

3. **פארבינדונג צו הכונות:** דער ראב"ד'ס שיטה — אז אלע הכנות פאר'ן דאווענען (וואס מ'האט פריער געלערנט) זענען בעצם „די זעלבע זאך כוונה." כוונה איז א לב-ענין, און די הכנות דינען דעם זעלבן צוועק.

"מצא דעתו משובשת ולבו טרוד"

דער רמב"ם: מצא דעתו משובשת ולבו טרוד, אסור לו להתפלל עד שתתיישב דעתו.

פשט: ווען איינער'ס דעת איז צעמישט און זיין הארץ איז פארנומען, איז אסור צו דאווענען ביז ער בארואיגט זיך.

חידושים:

1. דער רמב"ם זאגט **"אסור"** — נישט נאר מ'דארף נישט, מ'**טאר** נישט דאווענען אן יישוב הדעת.

2. **תוספות** האט א **ריזיגע היתר** אז מ'מעג יא דאווענען (אפילו אן כוונה), אבער דער רמב"ם הלכ'נט פשוט אז מ'טאר נישט.

"הבא מן הדרך"

דער רמב"ם: לפיכך הבא מן הדרך והוא עייף או מיצר, אסור לו להתפלל עד שתתיישב דעתו. אמרו חכמים שלשה ימים עד שינוח ותסור הדאגה ואחר כך יתפלל.

פשט: איינער וואס קומט פון א וועג (עייף = הונגעריג, מיצר = בצער) טאר נישט דאווענען דריי טעג ביז ער בארואיגט זיך.

חידושים:

1. **"עייף" מיינט הונגעריג**, נישט סתם מיד.

2. אין היינטיגע צייטן — א "וועג" מיינט נישט א קורצע קאר-פארט, נאר עפעס ווי פליען קיין ארץ ישראל, וואס נעמט א טאג-צוויי ביז מ'קומט צוריק צו זיך.

3. **כל שכן** אז א מענטש וואס איז געפארן "א לאנגע וועג אין זיין מיינד" (מענטאל עקזאסטעד) דארף א לאנגע צייט צוריקצוקומען.

4. **וויכטיגע באגרענצונג:** דאס איז **נישט אן עקסטערע פטור** — חז"ל זאגן אז איינער פון א וועג האט נישט קיין דעת. אבער א מענטש וואס איז אינדערהיים און האט נישט קיין דעת, קען ער נישט זאגן "איך בין אנגעשטרענגט" — מ'זאגט אים "טרענג זיך אן." דער פטור איז נאר פאר א ריכטיגע סיטואציע וואו עס איז שווער פאר דריי טעג.

"שיפנה לבו מכל המחשבות"

דער רמב"ם: שיפנה לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה.

פשט: מ'זאל אויסליידיגן דעם הארץ פון אלע מחשבות און זיך זען ווי מ'שטייט פאר דער שכינה.

חידושים:

1. **אינטערעסאנטע לשון "ויראה עצמו כאילו"** — דער רמב"ם זאגט נישט אז מ'שטייט פאר דער שכינה (וואס איז אלעמאל אמת, ווייל "מלא כל הארץ כבודו"), נאר אז מ'זאל **זיך זען** אזוי. די שכינה זעט דיך א גאנצע צייט — דאס איז נישט די נקודה. די נקודה איז אז **דו** זאלסט עס **זען**. כוונה איז אן **אבדזשעקטיוו** (objective) — מ'דארף דערגרייכן א מצב וואו מ'זעט זיך שטיין פאר דער שכינה, נישט בלויז א סובדזשעקטיווע זאך אין דעם מענטש.

2. פארגלייך צו ליל הסדר: "לפיכך חייב אדם לראות את עצמו" — דאס זעלבע מאטיוו פון "ראיית עצמו."

"ליישב דעתו"

דער רמב"ם: צריך ליישב דעתו... כדי לכוין את לבו... שלא יתבלבל, בנחת, בתחנונים.

פשט: מ'דארף זיך באזעצן און בארואיגן פאר'ן דאווענען.

חידושים:

1. **"ליישב" מיינט ליטעראלי זיצן** – ווען מ'זעצט זיך, ווערט די דעת "געזעצט." א גמרא זאגט "כל שהוא מקווה ליישב" און א **ראשון** מיינט **"צריך ליישב שתי ישיבות"** – מ'דארף זיצן צוויי זיצונגען (איין מאל פאר'ן דאווענען, איין מאל נאכ'ן דאווענען).

2. **פראקטישע הלכה:** אפילו ביי מנחה, אפילו צוואנציג סעקונדס, **דארף מען זיך אוועקזעצן** פאר שמונה עשרה – ליישב דעתו.

3. **אפילו לויט דער שיטה** אז תפילה איז מותר אן כוונה, ווערט מען **נישט פטור** פון דער מצוה פון זיך אוועקזעצן.

"ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא משאוי"

דער רמב"ם: ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא משאוי.

פשט: מ'זאל נישט דאווענען ווי איינער וואס טראגט א לאסט און וויל עס שוין אראפווארפן.

חידוש: מ'זאל נישט האבן קיין כובד, נישט טרייען צו "כאפן" און ענדיגן שנעל – נישט "א דאמפ אראפ" די תפילה.

זיצן נאכ'ן דאווענען

דער רמב"ם: לפיכך צריך לישב מעט אחר התפלה ואחר כך יפטר.

פשט: נאכ'ן דאווענען דארף מען אויך זיצן א ביסל פאר מ'גייט אוועק.

חידוש: דאס איז **נישט נאר רעספעקט** – עס איז אויך **יישוב הדעת**, אז דער מענטש ווייסט "איך האב געדאווענט, עס איז געענדיגט." מ'זאל נישט זיין "קטון קדושה" גלייך נאכ'ן דאווענען.

חסידים הראשונים

דער רמב"ם: חסידים הראשונים היו שוהים שעה קודם התפלה ושוהים שעה אחר התפלה.

פשט: חסידים הראשונים האבן פארבראכט א שעה פאר'ן דאווענען, א שעה דאווענען, און א שעה נאכ'ן דאווענען.

חידוש: דאס איז **מער ווי דער מינימום** – דער מינימום איז "מעט" (א ביסל), אבער חסידים הראשונים האבן געטון א גאנצע שעה.

שיכור ושתוי

דער רמב"ם: שיכור אל יתפלל לפי שאין לו כוונה. ואם התפלל תפלתו תועבה, לפיכך חוזר ומתפלל כשיסור יינו. און וועגן שתוי: **שתה ואל יתפלל, ואם התפלל תפלתו תפלה. איזהו שיכור? כל שאינו יכול לדבר לפני המלך. ושתוי? יכול לדבר לפני המלך ואינו משתבש.**

פשט: א שיכור (פארלוירן זיין דעת) – זיין תפילה איז תועבה, דארף איבערדאווענען. א שתוי (אביסל געטרונקען) – זיין תפילה איז תפילה (בדיעבד), אבער לכתחילה זאל ער נישט דאווענען.

חידושים:

1. **חילוק שיכור/שתוי:** שיכור = קען נישט רעדן פאר א מלך; שתוי = קען רעדן פאר א מלך אן משתבש ווערן.

2. **"לפני המלך"** – אפשר מיינט עס נישט ליטעראלי א מלך, נאר אז ער קען נישט רעדן מיט יישוב הדעת, נישט נארמאל. א מלך איז א "פאני עקזעמפל" – דער עיקר איז צו ער קען רעדן מיט יישוב הדעת.

3. **שתוי לעוועל** איז **אסאך העכער ווי מ'מיינט** – אפילו א רביעית יין מאכט שוין א שתוי, און ער דארף מחמיר זיין נישט צו דאווענען ביז עס גייט אוועק.

4. **תפלתו תועבה** ביי שיכור – אפשר ערגער ווי סתם נישט דאווענען מיט כוונה, ווייל **ס'איז אן עבירה.**

"לא מתוך שחוק..."

דער רמב"ם: ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך מריבה, ולא מתוך כעס, אלא מתוך דברי תורה.

פשט: מ'טאר נישט דאווענען פון געלעכטער, קלות ראש, שמועסן, מריבה, כעס – נאר פון דברי תורה.

חידושים:

1. **"קלות ראש"** מיינט אייביג איין זאך: **געימס, ענטערטעינמענט, א פלעי-מיינדסעט.**

2. **דערפאר לערנט מען פאר'ן דאווענען** – פסוקי דזמרה, עזי מקוממי – דאס איז מקדים תפילה בדברי תורה.

3. **"ולא מתוך דין הלכה"** – אפילו דברי תורה, זאל עס נישט זיין **הלכה-לערנען** וואו מ'דארף פסק'ענען, ווייל דעמאלטס איז דער מוח פארנומען מיט'ן פסק. **אגדה/פסוקי דזמרה** איז בעסער, ווייל מ'דארף נישט אריינטראכטן טיף – דער מוח בלייבט פנוי פאר כוונת הלב.

תפילה און קענען די ווערטער / דאווענען פון א סידור

חידושים:

1. **דער רמב"ם זאגט נישט** אז מ'טאר נישט דאווענען פון א סידור, און **זאגט נישט** אז מ'זאל דאווענען פון א סידור.

2. **דער עיקר ריזען** פארוואס מ'דארף קענען די תפילה בעל פה איז **נישט** כדי נישט צו מאכן א טעות – נאר ווייל **ווען דער פאקוס איז אויף זאגן די ריכטיגע ווערטער, נעמט עס אוועק פון דער כוונה.** אויב בשעת'ן דאווענען איז דיין פאקוס צו זאגן די ריכטיגע ווערטער, נעמט עס אוועק פון דער עקטשועל דאווענען (כוונת הלב).

3. לויט דעם רמב"ם'ס שיטה אז כוונה איז דער עיקר, קען א סידור שטערן ווייל מ'איז פארנומען מיט'ן לייענען אנשטאט מיט'ן טראכטן. אבער פאר מאנכע מענטשן העלפט עס – זיי זעען די ווערטער און עס העלפט זייער כוונה.

הלכה י': תפילה במקום סכנה – תפילה קצרה ביותר (ברכה אחת)

דער רמב"ם: מי שהיה במקום סכנה, כגון מקום גדודי חיה וליסטים, מתפלל ברכה אחת, והיא זו: "צרכי עמך ישראל מרובים ודעתם קצרה... בטובך הגדול... ולא יכנסו לפניך תפילת עוברי דרכים..." ומתפלל כשהוא מהלך. וכשיגיע למקום ישוב ותתיישב דעתו, חוזר ומתפלל תפילה כתקנה – שמונה עשרה ברכות.

פשט: ווען מ'איז אין א מקום סכנה (חיות רעות, ליסטים) קען מען נישט האבן כוונה פאר א לאנגע תפילה. דעריבער זאגט מען נאר איין ברכה – דאס אלערקלענסטע מינימום. מ'מעג דאווענען בשעת מ'גייט. ווען מ'קומט צו א זיכערן ארט, דאווענט מען נאכאמאל א פולע שמונה עשרה.

חידושים און הסברות:

1. **דער מהות פון דער ברכה – א התנצלות:** דער תוכן פון דער ברכה איז כמעט ווי א התנצלות פאר'ן אייבערשטן: נארמאלערהייט דארף א מענטש האבן גענוג דעת צו קאווערן אלע צרכי עמך ישראל, כאטש אין ראשי פרקים. אבער דא זאגט ער: "איך קען נישט יעצט – נישט אמאל די ראשי פרקים, ווייל איך בין אזוי אנגעשטרענגט." דעריבער בעט ער נאר זייער כלליות'דיג: אייבערשטער, דו ווייסט וואס איז גוט – טו עס.

2. **ראיה אז עיקר תפילה איז צרכים (הגהות מיימוניות):** דער הגהות מיימוניות זעט פון דא א ראיה אז עיקר תפילה איז די בקשת צרכים – ווייל אפילו אין דער אלערקלענסטער תפילה, ווען אלעס ווערט אוועקגענומען,

בלייבט נאר "שמע תפילתנו" — דער ביטע פאר צרכים. דאס שטיצט דעם שיטה אז תפילה איז בעיקר בקשת רחמים.

3. **"בטובך הגדול" — צידוק הדין:** "בטובך הגדול" האט אויך א עלעמענט פון צידוק הדין — אויב איך בין יעצט אין א מצב וואו חיות ווילן מיך אויפעסן, איז דאס אויך א חלק פון דעם אייבערשטנ'ס הנהגה.

4. **א וויציגער פשט אין "ולא יכנסו לפניך תפילת עוברי דרכים":** ווען א מענטש איז במקום חיה וליסטים, איז ער זייער "פרנסה" — ער בעט דעם אייבערשטן: גיב זיי אן אנדערע פרנסה! "ולא יכנסו לפניך תפילת חיות" — זאלסט נישט צוהערן זייער תפילה (פאר פרנסה). דאס ווערט פארבונדן מיט'ן מאמר "ונותן לכל חי די מחסורו" — דו ביסט יעצט זייער "מחסור." אבער דער פשוט'ער פשט איז אנדערש.

חידוש: תפילת הדרך איז תפילה קצרה

חידוש: דער רמב"ם ברענגט נישט תפילת הדרך ווי א באזונדערע תפילה. לויט דעם רמב"ם איז תפילת הדרך נישט א ספעציעלע צוגעלייגטע תפילה פאר'ן וועג, נאר עס איז ממש די **תפילה קצרה** — א ריפלעיסמענט פאר שחרית/מנחה ווען מ'איז בדרך און קען נישט דאווענען א געהעריגע תפילה. דאס דערקלערט פארוואס תפילת הדרך ענדיגט זיך מיט "ברוך אתה ה' שומע תפילה" — ווייל עס איז בעצם א תפילה וואס פארנעמט דעם ארט פון שמונה עשרה, נאר מיט'ן עיקר תוכן פון שמירה בדרך.

א קשיא: אנדערע מיינונגען זאגן אז תפילת הדרך איז פאר ווען מ'גייט אוועק פאר עטליכע טעג און קען נישט דאווענען — דעריבער דאוונט מען אויפ'ן אנפאנג וועג. אבער דא רעדט מען פון איינער וואס קען נאך צוריקקומען בשלום ביז זמן תפילה. דער סתירה צווישן די צוויי הלכות ווערט אויפגעלאזט אן א תירוץ.

תמלול מלא

הלכות תפלה וברכת כהנים, פרק ד' — חמשה דברים המעכבים את התפילה

הקדמה: הדברים המעכבים את התפילה

Speaker 1:

רבותי, הלכות תפילה וברכת כהנים, פרק ד'.

יא, וואסערע זאכן זענען מעכב את התפילה? וואס איז מעכב אונזער לימוד? זאגט דער רמב"ם, חמשה דברים. גיי ארויף. אה, חמשה דברים, זאגט דער רמב"ם. דאס הייסט, פריער האבן מיר געלערנט אז ס'איז דא א סדר, גייט דא זייער א שיינע סדר. עפעס וואס איז דברים החובות והמוסר שטערט פון לערנען אדער פון דאווענען. ס'איז דא דבר החובה, זאגט ער, צו דערמאנען די חשוב'ע נדבנים. אה. ר' יואל, ממנו ילמדו וכן יעשו. דער יעצטיגער שיעור איז מנדבת אונזער חשוב'ער חבר הרב ר' יואל ווייסבערגער, ממנו ילמדו וכן יעשו.

אקעי. סאו, לאמיר אפילו נאר טראכטן די תפילה. סאו, האט מען געלערנט, ס'איז דא א מצוה צו דאווענען. אויף דעם איז געקומען די חכמים און מתקן געווען א נוסח און א סדר און א זמן. יעצט, חוץ פון דעם וואס דו האסט די תפילה, איז דא נאך פינף זאכן וואס זענען מעכב. דאס הייסט, אפילו דו וועסט מתפלל זיין, אויב דו האסט נישט די פינף זאכן, איז עס נישט קיין תפילה.

שאלה: זענען די הלכות מדרבנן אדער מדאורייתא?

Speaker 2:

זענען דאס מדרבנן די הלכות אדער מדאורייתא? איך ווייס נישט.

Speaker 1:

זאכן וואס זענען מעכב די תפילה, אפילו ווען ס'איז דא א זמן תפילה, דארף נאך אלץ זיין די פינף זאכן. זענען דאורייתא די אלע זאכן? לאמיר זען, לאמיר ארייננקלערן אין דעם.

אקעי. טהרת ידים איז נישט קיין דאורייתא, ווייל ידיים איז א תקנה פון שפעטער.

Speaker 2:

אה, אפשר לגבי תפילה?

Speaker 1:

ס'איז דאס איז אלץ לגבי תפילות.

Speaker 2:

איך פרעג לגבי וועלכע תפילה?

Speaker 1:

דאס איז לכאורה אלץ לגבי די תפילה דרבנן, פון די מסודר'דיגע תפילה.

Speaker 2:

קען זיין, אבער איך טראכט למשל, דאס איז נוגע, מ'דארף שרייען צו די אייבערשטער אין עת הצורך. איך ווייס נישט צו ס'גייט אויף דעם אלע גדרים. קען זיין מ'מעג אפילו במקום וואס ס'איז נישט... שטייט ער זאל אזוי זאגן? איך ווייס נישט. מ'דארף טראכטן. צו יענע געשריי דארף זיין עפעס א מסודר'דיגע? דאס איז די שאלה. די געשריי קען זיין א רואיגע געשריי, א קרעכץ. מ'זאל זאגן אז דו ביסט יוצא ווייל דו האסט געגעבן א קרעכץ. אבער ס'זאל זיין עפעס א געוויסע צורת התפילה. דער רמב"ם האט דאך געזאגט אז ס'דארף זיין שבח, הודאה, און שאלת צרכים.

Speaker 1:

דאס איז פאר די סדר התפילה, אפילו נישט, אבער זיי האבן געגאנגען באלד זען, למשל, איך האב פאר דיר הריין. דער יענער זאל, דאס איז די עיקר מצוה תפילה מן התורה. איך האב פאר דיר הריין. ס'איז דא. שפעטער גייענעס זענעט עס לערנט, ווען דער ברכות. יוי פאר דיר רוק. איך דענק, אמשל נאך א שפעטערליגער פרי רוק. למשל, א ברכות השכר... לעצטע האבן עס געזען, אפשר האב איך פארגעקוקט דא, איז דא א גמרא זאגט, אז ווען מען שטארט אויף זאגט מען אלקי נשמה, יא? קומען די גאונים, ראשונים זאגן, ניין, מען זאל זאגן נאר נאכאמאל, וואשן זיך די הענט. פארדעם שפעטער האבן געמאכט מודה אני, וואס איז נעמען נישט דא קיין שם, סופויזלי, קען מען דיר זאגן אנוואשן די הענט. אבער דא זענט עס א דין אין ברכות, על פי אידן מדינא די גמרא, און ווי דער רמב"ם פאסק'נט אויכעט, דארף מען נישט וואשן דין פאר מען זאגט די אלקי נשמה אדער ברכות השחר. מען קען זאגן א ברכה אן די, בכלל א ברכה. אויף א ברכה איז נישט מעכב די אלע זאכן. א ברכה זאגט אז עס איז א תפילה, ס'מעכב. נאר אויף די נושא פון תפילה, ס'הייסט איך האט א יד חס ברכה, און די סארט תפילה, דאס מעכב די די זאכן. ווילסט מאכן א ברכה, דאנקען די אייבערשטער, בעטן עפעס, ס'איז נישטא די אלע הלכות.

הלכה א: חמשה דברים המעכבים את התפילה

Speaker 1:

אזוי די פינף זאכן זענען מעכב תפילה, אפילו שוין יגיע זמן, נאר. ס'הייסט שוין קודם שוין יגיע זמן, נאר איך בכלל נישט דא די חיוב.

Speaker 2:

אה, ניי גוט, ס'מעכב, וואס איז טאכט געבי מן הנאה?

Speaker 1:

נאר דו גענסט נישט. ס'מעכב, וואס הייסט מונה? מעכב דער מענטש. ס'איז שוין די צייט, נישט פארשאלט מען נישט יוצא, אויב עס איז געשעהט איינע

פון די זאכן, נישט די וואס איז די ווארט. אה. דער וואלט, עס איז שוין יעצט די צייט, עס איז לערנדסט דא די צייט. אקעי, וואס קענעס שוין דאווענען? אקעי, וואס שטייט נאך אין וועג? וואס שטייט נאך פון וועג, ווען דער זמן שטייט נאך שוין נישט אין וועג?

דער רמב"ם'ס ווערטער: חמישה דברים מעכבין את התפילה אף על פי שהגיע זמנה:

1. **טהרת הידים**
2. **כסוי הערווה**
3. **טהרת מקום התפילה**
4. **דברים החופזים אותו**
5. **כוונת הלב**

דיון: דברים החופזים vs. כוונת הלב

Speaker 1:

טהרית הידים, און אמער ריינע הענט. כסוי הערווה. טהרית מקום התפלה, די פלאץ פון דער תפילה זאל זיין, מען זאל דאווענען אויף א ריינע פלאץ. און דבורה מחובת המקושר איז מעכב. דער דבורה מחובת המקושר גייט ארויף אויף די ווארט מעכב. זאכן וואס שטערט דער מענטש, וואס נעמט אוועק דער מנוחה. ווען כוונת הלב. דבורה מחובת איז נישט די זעלבע ווי כוונת הלב, רייט?

Speaker 2:

רייט.

Speaker 1:

אינטערסאנט. ס'דארש, אויב עס דא דבורה מחובת, אפילו אויב ער האט געמענעדזשט האבן כוונת הלב, האט ער נישט גוט געטון. אדער פארקערט. אמאל, אמאל, א מענטש וואס האט סתם האט שוין נישט קענען דבורה מחובת אויף א כוונת הלב, יא. עס גייט ער גיין דראמבען, גייט עדויף. אינטערסאנט דאס זיין, דאס איז נישט קיין מישן, אדער עפעס.

הלכה ב: טהרת ידים — רחיצת ידים לתפילה

Speaker 1:

און זייט, רחיצת ידים קודם אכילה, זאגט דער רמב"ם, **רוחץ ידיו במים עד הפרק**, ביז די פרקי אצבעותיו, יא, ביז נאך די פינגערס, **ואחר כך יתפלל**.

דיון: וואס מיינט "עד הפרק"?

Speaker 1:

תוספות אין סוכה פירן זיך צו גיין ביז די גאנצע הענט. איך ווייס נישט וואס מיינט עד הפרק. פרקי אצבעותיו מיינט ביז די פינגערס. אזוי שטייט אין הלכות יום כיפור שטייט אויך עד פרקי אצבעותיו. עד הפרק, אין הלכות ברכות ד' שטייט נישט, דער רמב"ם זאגט עד הפרק. איך ווייס נישט וואס דער רמב"ם, ער איז נישט מפרש מער וואס די טייטש עד הפרק. עד הפרק, עד הפרק. נישט קלאר.

Speaker 2:

יא, אזוי ווי די אצבעות מחוברות לכף היד, איז ביז דא. יא, נאר די אצבעות, נישט די כף היד גופא. אזוי איז די טייטש. פשטותדיג קען מען פארשטיין אז בעיקר רירסטו די עסן נישט מיט דיין כף היד, נאר מיט די אצבעות. אבער ער ברענגט אז ניין, אז דער רמב"ם האלט אז פרק מיינט יא די, דו ווייסט, דא. פרק הזרוע. פרק איז א לשון יחיד, נישט ווי פרק הזרוע. די אנדערע איז פרקי אצבעותיו. איך ווייס נישט וואו איז די קשר צו אצבעותיו שטייט. און דא שטייט עד הפרק. אה, עס שטייט פקק פרק, בקיצור, ער לערנט און טענה'ט אז ער מיינט יא ביז דא.

Speaker 1:

זאל מיינען די גאנצע הענט? אדער זאל מיינען ביז נאך די פינגערס? אקעי. שטייט נישט דא קלאר אין רמב"ם וואס ער מיינט. אפשר אין אנדערע פלעצער איז מדויק, אבער דא שטייט נישט קלאר. דא שטייט נישט קלאר וואס די טייטש עד הפרק. לאמיר קוקן וואס עס שטייט דא.

שאלה: דער ענין פון טהרת ידים

Speaker 2:

יא. וואס איז די ענין אז די הענט דארף זיין ריין? איז פשט אז די גאנצע גוף געוועהנליך עקספעקט מען זאל אייביג זיין ריין, נאר די הענט איז ידים עסקניות הן, די הענט איז נארמאל ס'ווערט שמוציג, דארף מען עס אפוואשן? אדער ניין, ס'איז דא א חיוב אז די אנדערע גוף דארף נישט זיין ריין, די הענט ספעציפיש דארף זיין ריין. וואס איז די ערשטע... לאמיר זאגן די ערשטע. די ערשטע, אז א מענטש איז נארמאל ריין, רעלאטיוולי ריין, און זייער איז איך ווייס, אבער אפילו ער איז ריין, די הענט איז יראת שמים זאל מען עס רייניגן. ס'איז בעיסיקלי אן ענין פון נקיות, און אפילו די הענט זאלן זיין ריין.

Speaker 1:

אקעי. יעצט, וואס איז... יעצט גייט מען זאגן די חיוב פון זיך גיין וואשן. ווי שטארק דארף מען ווארטן בעיסיקלי, רייט? מען האט יעצט מעכב. די שאלה איז ווי שטארק איז עס מעכב אזא תפילה? מיינט עס אז מען דארף גיין זוכן אין די גאנצע וועלט, אדער אביסל?

שיעור הליכה למים — ד' מילין לפניו, מיל לאחריו

Speaker 1:

זאגט די רמ"א אזוי: **"היה מהלך בדרך והגיע זמן תפילה ואין לו מים"**, ער האט נישט קיין וואסער זיך צו וואשן די הענט, "יא, איז וויפיל איז ער מחויב? איז אזוי: **"אם היה בינו ובין המים ארבעה מילין"**, אויב איז די שיעור ווי ווייט דער מענטש איז פון וואסער איז פיר מילין, **"שהם שמונת אלפים אמה, הולך עד מקום המים ורוחץ ומתפלל"**. ביז אהין זאל ער גיין און ער וואשט זיך און ער דאוונט.

Speaker 2:

וויפיל בערך איז דאס שמונת אלפים אמה? וויפיל האט עס אויסגעקומען אין היינטיגע מיל? אכט טויזנט אמה, ווי ווייט איז דאס? ווי לאנג צו וואקן בערך? א שעה? צוויי און זיבעציג מינוט, ניין?

Speaker 1:

נאכאמאל, מיר פירן זיך צו זאגן אז הילוך מיל איז אכצן מינוט. פון דארט קומט די חומרא פון אכצן מינוט, אדער פון צוויי און זיבעציג מינוט ד' מילין, סעים טינג. ס'שטייט אבער נישט דא אז ס'איז א שיעור אין די צייט, ס'שטייט אז ס'איז א שיעור אין די פלאץ. יא, ד' מילין. ווילסטו זאגן אז מ'דארף פארן א שעה צייט?

Speaker 2:

ניין, איך זאג היינט קוקן בעיקר מענטשן, זיי מעסטן ווייטקייט לויט צייט. אזוי לאנג ווי ס'איז דארט צו וואקן, אה, זייער גוט. אבער דא שטייט נישט, דא שטייט ד' מילין, וואס איז אכט טויזנט אמה.

Speaker 1:

"היה בינו ובין המים יותר מכאן", אז ער זעט אז ס'איז אן ענין פון אויפהאלטן, זאל ער ענדערש דאווענען פארדעם, ווייל ער גייט עניוועי אנקומען אהין.

Speaker 2:

יא יא, ער גייט דאווענען שפעטער.

Speaker 1:

איז וואס זאל ער טון? ער קען דעמאלטס נישט וואשן הענט. איז ווי לכתחילה, די בעסטע איז וואשן הענט, אבער ער זאל אפוואשן די הענט די בעסטע וואס ער קען. גוט אפווישן די הענט מיט צרור או עפר וקורא, און דעמאלטס מתפלל זיין.

:Speaker 2

ס'נעמט נישט אוועק די חיוב פון זיך רייניגן. ס'איז דא א חיוב פון זיך רייניגן, און ס'איז דא נאכדעם א הידור אז מ'זאל עס טון מיט וואסער.

:Speaker 1

קענסט אזוי זאגן, יא. איי געס.

לפניו vs. לאחריו

:Speaker 1

זאגט דער רמב"ם, **במה דברים אמורים? לפניו**, ווען ער איז אונטערוועגנס און ער גייט טאווארדס די וואסער. **אבל אם היו המים לאחריו**, ער איז אונטערוועגנס און ער האט שוין קיין וואסער אין פראנט פון זיך, ס'איז שוין אין די בעק פון אים, ער דארף נישט צוריקגיין די וועג, **אינו חייב לחזור לאחוריו אלא עד מיל**. צוריקגיין דארף ער יא ביז א מיל, אבער נישט מער פון דעם.

:Speaker 2

כאילו די זעלבע זאך ווי ווען ער איז אין דערהיים.

:Speaker 1

דאס הייסט, מ'זאל זאגן סתם גיין צו א סינק. דא רעדט מען פונקט וועגן א מענטש ווען ער איז אונטערוועגנס.

:Speaker 2

יא, איך הער.

:Speaker 1

אבל אם היו המים יותר ממיל, אינו חייב לחזור אלא מקנח ידיו ומתפלל.

הלכה ג: רחיצת פנים, ידים, ורגליו לשחרית

:Speaker 1

אה, זאגט דער רמב"ם א נייע זאך אין די הלכה. **במה דברים אמורים, שהנטילה לתפלה אינה אלא לידיו בלבד?** כאטש דו האסט יעצט געזאגט מ'דארף רייניגן די הענט, איז פשט אז מ'דארף נישט דוקא אפוואשן די גאנצע גוף. דאס איז נאר א דין פון אנדערע תפילות, **בשאר תפילות חוץ מתפילת שחרית. אבל בשחרית** איז דא א גרעסערע חיוב רחיצה, איז דא א מצות רחיצה, **ורוחץ פניו ידיו ורגליו ואחר כך יתפלל.**

זאגט דער רמב"ם, ער ברענגט דא מיט די גמרא וואס זאגט אז מ'זאל זיך אפוואשן פניו ידיו ורגליו, לכבוד השם, לכבוד קונו.

:Speaker 2

זייער גוט.

:Speaker 1

און דער רמב"ם האט געטייטשט לכבוד קונו מיינט לפני שחרית. ווען דו גייסט צו צום אייבערשטן, דארפסטו זיך קודם מאכן. זייער גוט.

דער ראב"ד'ס מחלוקת

:Speaker 1

דער ראב"ד איז נישט מסכים בכלל. דער ראב"ד זאגט ער ווייסט נישט וואס עפעס רגליו, ער ווייסט נישט פון וואו ס'איז געקומען. דער שלחן ערוך ברענגט בכלל נישט די שיטה אז מ'דארף זיך וואשן פאר שחרית. סאו, חסידישע אידן גייען אין מקוה ווען די שעה איז רויכערט אזוי אז מען קען די שיטת הרמב"ם.

אינטערעסאנט אז דער וואס גייט נישט אין שול אויף אזוי ווייט אז ער טרייט נישט צו פאלגן די פשוט'ע הלכות.

הלכות תפילה פרק ד — טהרת הידים, טמאים, ותקנת עזרא

הלכה ב (המשך) – רחיצת פנים ידים ורגלים פאר שחרית

:Speaker 1 במה דברים אמורים? זאגט דער רמב"ם, שאדם מתעטף לתפלה אלא ידיו בלבד. דאך האט ער געזאגט אז מ'דארף רייניגן די הענט, איז פשט אז מ'דארף נישט זיך דווקא אויפוואשן די גאנצע גוף. דאס איז נאר א דין פון אנדערע תפילות, שאר תפילות חוץ מתפילת שחרית. אבער שחרית איז דא א גרעסערע חיוב רחיצה, איז דא א מצות רחיצה **ורוחץ פניו ידיו ורגליו ואחר כך יתפלל.**

זאגט דער רמב"ם, ער ברענגט דא מיט די גמרא וואס זאגט אז מ'זאל זיך אויפוואשן פניו ידיו ורגליו לכבוד קונו, ווי ער זאגט דא לאזט. זייער גוט. און דער רמב"ם האט געטייטשט, דער רמב"ם האט געטייטשט לכבוד קונו מיינט לפני שחרית, ווען דו גייסט שטיין פאר'ן אייבערשטן דארפסטו לכבוד קונו מאכן.

דער ראב"ד'ס מחלוקת

דער ראב"ד איז נישט מסכים בכלל. דער ראב"ד זאגט ער ווייסט נישט וואס דאס איז, ער ווייסט נישט פון וואו ס'איז געקומען. דער שולחן ערוך ברענגט נישט בכלל די שיטה, אבער מ'דארף זיך וואשן פאר שחרית. סאו, איי דאונט נאו.

די חסיד'ישע אידן גייען אין מקוה, ווען די שאר ברכות איז מען מקיים די שיטת הרמב"ם. ס'איז אינטערעסאנט טאקע אז די וואס גייען נישט אין שאר ברכות, פארוואס זאל מען נישט טרייען צו פאלגן די פשוט'ע הלכה פון רמב"ם און טאקע מאכן פניו ידיו ורגליו. אבער דער שולחן ערוך ברענגט עס נישט.

רגליו אין היינטיגע צייטן

ס'קען זיין אז רגליו, אז פניו ידיו ורגליו איז פשט אז היינטיגע צייטן ווען מיר גייען א גאנצע צייט מיט זאקן און שיך, איז נישטא פשוט די צופרי. טאקע יא, א מנהג אסאך מענטשן וואשן אף די פנים, דאס איז אפצופרישן די פנים, א נארמאלע זאך. אבער פניו און ידיו איז אנגענומען. רגליו איז שוין טאקע נאר א חיוב ווען ס'איז א פלאץ וואו ס'קומט צו שטויב.

זייער גוט. איך מיין אז רוב וואשן, היינטיגע וואשן איז ווייל מ'פילט נישט, די וואס ווערן צוגעוואוינט צו יעדן טאג, די מינדסטע שווייס מאכט זיי פילן אזוי ווי זיי דארפן זיך רייניגן. אבער די עיקר וואס מ'רעדט דא איז צו זאגן אז וויבאלד דער ראב"ד'ס מנהג איז געווען צו גיין זאקן, דער רמב"ם האט זיך לכאורה נישט געפירט צו גיין זאקן, ממילא האט ער נישט געהאט די רגליו אויב ער גייט נישט קיין זאקן.

:Speaker 2 ניין, להכעיס, פארוואס זאל מען זיך וואשן די פיס אויך?

:Speaker 1 אזוי ברענגט ער אין די פשט. אזוי ווי דער כהן, דער כהן האט מחדש געווען פנים ידיו ורגליו, יא?

:Speaker 2 אבער איז דער ראב"ד'ס טענה אז ס'האט נישט קיין שייכות? דער ענין פון כבוד כהן האט נישט מיט דאווענען, אדער פון וואו זאל עס קומען?

:Speaker 1 דער רמב"ם האט אויך מחדש געווען א הלכה, ס'איז זייער אינטערעסאנט.

:Speaker 2 ניין, אבער ס'איז דא, ס'שטייט אין די גמרא אז...

:Speaker 1 יא, אבער דער רמב"ם אליין זאגט שוין אז ס'איז נישט קיין פשט. זייער גוט, איך ווייס.

דיסקוסיע: דער ראב"ד'ס טענה

:Speaker 2 אזוי ווי דער ראב"ד קריגט, זאגט ער אז ס'פעלט נישט אויס פאר דאווענען, אדער ער וויל נישט אננעמען בכלל יענע מצוה פון זיך וואשן די פיס?

:Speaker 1 איך מיין אז ס'איז א מצוה, ס'איז א שיינע זאך וואס... איך מיין אז די שו"ע זאגט אויך, מען קען דארט אפלערנען אז מען מעג זיך וואשן. ס'איז נישט קיין... איך ווייס נישט, מען דארף נישט קיין איסור. ס'איז א פסוק במדרש, איך ווייס נישט. ס'מוז זיין ממש א חיוב אז פאר'ן דאווענען דארף מען דאס טון?

Speaker 2: קיינער חוץ פון רמב"ם טראכט נישט אזוי.

Speaker 1: דער ראב"ד איז נישט דער ערשטער וואס זאגט אז דאס איז פאני?

Speaker 2: איך מיין, אפשר איז ער דער ערשטער, איך ווייס נישט. אבער מען זעט נישט אז ס'איז א פשוט'ע פשט.

Speaker 1: דער רמב"ם... ער זאגט אז רש"י זאגט אזוי. אז ס'מיינט נישט קיין מצוה מן התורה, ווייסטו? וועלכע איסור וואלט דא געדארפט זיין? איך מיין, ער זאגט אז ס'איז א שיינע זאך, לאמיר זאגן, ס'איז הנהגה טובה. אבער ס'האט נישט צו טון מיט דאווענען בכלל. מען זעט נישט בכלל וואס ס'האט צו טון מיט דאווענען אין די נושא.

דיגרעסיע: מוסולמענער מנהג

די מוסולמענער פירן זיך צו וואשן זייערע פיס אויף פאר'ן דאווענען. אפשר דער רמב"ם האט גענומען פון דארט. אזוי איז אפשר דא א מחשבה.

פארגלייך צום כהן אין בית המקדש

זאגט דער רמב"ם ווייטער... איך טראכט למשל, ער ברענגט אויף, ער ברענגט דער בעל המאור, אז אפשר איז דאס אזוי ווי... ער האט דאס שוין געזאגט, דאס איז אזוי ווי אין בית המקדש, דער כהן האט זיך געמאכט קידוש ידיו ורגליו.

אבער אפשר אויך דאס, די כהנים זענען נישט געגאנגען קיין זאקן, און זיי זענען אלעמאל... איך מיין, אויב ס'וועט זיין א כהן, דארף ער נישט גיין קיין זאקן?

Speaker 2: אפשר ווייל דאס איז פשוט נישט געווען דער מנהג אמאל.

Speaker 1: אויב ס'וועט מאכן היינט כהנים אן צולייגן נאך זאקן, ס'איז נישט פון די בגדי כהונה. איך ווייס נישט. אפשר וועלן מיר ווארטן אויף משיח זאל אונז ווייזן די וועג אין די שווערע, קאמפליצירטע הלכות. און דאס איז איינער פון די הלכות וואס מיר דארפן אים ווייזן די וועג, פאלט מיר נישט איין. אקעי, לאמיר אונז בעטן צו השי"ת, דו דארפסט זיך נישט יעצט זארגן, און לאמיר גיין ווייטער.

כלל: לייפסטייל vs. הלכה

איך וויל דיר זאגן די... וואס די מפרשים זאגן איז, א זאך וואס האט צו טון מיט א געוויסע לייפסטייל פון א מענטש, וואס האט נישט צו טון מיט א הלכה, איז לאו דווקא אז מ'וועט זיך אזוי גיין זיך דארפן, אזוי ווי ווען משיח וועט קומען גייט מען זיך אנטון אזא אראבישע בעקיטשע, ווייל אזוי האט אברהם אבינו אפשר געגאנגען. איך רעד יעצט פון די אלע פאר די כהן, אויב מען מאכט אזא זאך.

יא, ווייל היינט גייט יעדער שיך, ס'איז נישט קיין ענין. ס'איז געווען אמאל א פלאץ וואו מ'איז געגאנגען נישט שיך. היינט זאגט מען, די פלאר איז קאלט און די פלאר איז הייס, און כהנה וכהנה, לאו דווקא.

Speaker 2: איך רעד נישט פון שיך, איך רעד פון זאקן.

Speaker 1: שיך קענסטו זאגן, הייסט... היינט אויך נישט איבעראל גייט מען שיך אפשר. מ'וועט זאגן, אין א חשוב'ע פלאץ אמאל איז אפשר א מנהג. עניוועיס, יעצט גייען מיר לערנען ווייטער פון... האבן מיר גערעדט פון מים. אקעי.

הלכה ד — טמאים און תפילה

זאגט דער רמב"ם, יעצט גייט ער א ביסל ווייטער רעדן וועגן וואס מ'מעג יא, מ'גייט יעצט זאגן וואס מ'דארף נישט מקפיד זיין, רייט? ביז יעצט האבן מיר געזאגט וואס מ'דארף יא מקפיד זיין, רחיצת פנים ידים ורגלים. זאגט דער רמב"ם, מ'דארף מקפיד זיין. אבער וואס נישט? דער רמב"ם גייט רעדן וועגן טמאים.

זאגט דער רמב"ם, **"כל הטמאים רוחצים ידיהם בלבד כטהורים ומתפללים"**. די געוועגליכע טמאים דארפן זיך נישט טובל'ן אויף צו קענען דאווענען. זיי דארפן זיך טובל'ן אויף צו גיין אין בית המקדש, אבער נישט אויף צו דאווענען. און זיי וואשן זיך זייערע הענט אזוי ווי יעדער איינער וואס איז מתפלל. **"אף על פי שאפשר להם לטבול ולהיטהר"**, אפילו די טמאים האבן שוין געענדיגט זייער פעריאד פון טומאה, זיי האבן שוין געציילט נקיים, אדער איז שוין די זריעה וואס זיי קענען זיך שוין גיין טובל'ן, **"אין התפילה מעכבת"**. די תפילה איז נישט מעכב, מ'קען דאווענען אזוי.

חידוש: רחיצת ידים האט נישט צו טון מיט טומאה

דו זעסט אויך אז די רחיצת ידים האט נישט צו טון מיט טומאה, ס'האט צו טון פשוט מיט ריינע הענט. סאו טומאה איז נישט נוגע פאר דיר, איז נישט קיין פראבלעם, נאר נעם אן קער פון די רעגולער טהרת ידים. די תת"י העלפט נישט פאר טומאה, ס'איז נישט די נושא.

הלכה ד (המשך) — תקנת עזרא פאר בעל קרי

אבער, זאגט דער רמב"ם, **"וכבר ביארנו"** אז ס'איז יא דא א תקנה פון זיך טובל'ן פאר א געוויסע טומאה, פאר א בעל קרי, **"שעזרא תיקן שלא יקרא בעל קרי בלבד דברי תורה עד שיטבול"**. און דאס נעמט מען לגבי תורה.

זאגט ער, **"ובית דין שאחריו הוסיפו כח"** — מ'האט צוגעלייגט צו די תקנת עזרא, בית דין איז געקומען נאך עזרא, ווער מיינט ער? אן אנדערע בית דין? אדער אן אנדערע תקנה?

"וכן התקינו שלא יתפלל בעל קרי לבד, אלא בעל קרי לא יתפלל עד שיטבול". אז אויך לענין תפילה זאל מען נישט טון פאר'ן טובל'ען.

דער כסף משנה'ס קשיא — ווער איז די "בית דין שאחריו"?

דער כסף משנה פרעגט דאך, ער ווייסט נישט ווער האט דאס געטון. ער זאגט, אין די גמרא שטייט דאך אז מ'האט געלערנט אז עזרא האט מתקן געווען דברי תורה, דברי תורה מיינט קריאת שמע, אז אויך דברי תורה. אבער פשוט תפילה איז אויך דברי תורה, אלעס איז צוזאמגעשטעלט פון פסוקים און...

Speaker 2: יא, אבער דער רמב"ם האט עפעס פארשטאנען אז ס'איז געווען צוויי...

Speaker 1: מיר ווייסן נישט, דער כסף משנה ווייסט נישט וויאזוי דאס איז געווען.

Speaker 2: יא, יא, מ'ווייסט נישט ווען די תקנה איז געשען.

Speaker 1: ס'איז געווען קודם פאר תפילה, פאר קריאת שמע, נאכדעם אויך פאר תפילה. געדענקסט? דאס איז געווען אלעס פאר מ'האט געכאפט אז מ'האט נישט אנגענומען די תקנה. אבער איך זאג, ס'איז זייער אינטערעסאנט, אבער דער רמב"ם ווייסט נישט ווער די בית דין איז געווען. נישט דער רמב"ם, דער כסף משנה. דער כסף משנה, און וואס ער האט געקענט זאגן אז איינמאל מ'האט מתקן געווען אז מ'זאל נישט זאגן דברי תורה, א גרויסער חלק פון תפילה איז דאך דברי תורה.

דיסקוסיע: איז תפילה "דברי תורה"?

Speaker 2: דאס זאגט ער, אבער דער רמב"ם מאכט עס צוויי סטעפס. עזרא האט געמאכט איין תקנה, ווי האט ער געטראפן די סטעפס בכלל?

Speaker 1: איך זאג, פארוואס פעלט אויס די צווייטע סטעפס? ס'איז אויטאמאטיש קען מען שוין נישט דאווענען. אויב דברי תורה קען מען נישט זאגן ווען מ'איז א בעל קרי, איז דאך תפילה אלעס צוזאמגעשטעלט פון דברי תורה. דאס פרעגט דער... דאס זאגט דער כסף משנה.

Speaker 2: דער כסף משנה טראכט אז תפילה איז בכלל דברי תורה?

Speaker 1: איך בין נישט אזוי זיכער, באט... לאמיר זאגן, ס'איז דא פסוקים, דאס הייסט אבער נישט געלערנט. קריאת שמע קען איך פארשטיין, קען דאך זיין אז א מענטש זאגט זיין התרחשות מיט זיין אייגענע שפראך, ווען ס'האט נישט קיין דברי תורה. לאמיר זאגן אז תפילה מיינט דא די נוסח התפילה וואס מ'זאגט. די נוסח התפילה איז נישט קיין געבויטע... ס'איז דא אסאך פסוקים, אבער איך ווייס נישט וואס דאס הייסט פסוקים. ס'איז נישט קורא זיין בתורה. קריאת שמע איז אויך קריאה בתורה, ס'איז מער בקריאה

בתורה. ס'איז אויך קריאת שמע, אבער קריאת שמע קען איך פארשטיין אביסל.

Speaker 2: וואס הייסט נישט קורא בתורה? לגבי וואס איז נישט יצא געווען?

Speaker 1: יא, איך וועל דיר זאגן, ס'איז אנדערש, ס'איז מער בקורא בתורה, אבער ס'איז נישט פחות מקורא בתורה. אבער תפילה איז קורא בתורה? איך ווייס נישט, ס'איז נישט קלאר.

דער רמב"ם'ס טעם: "שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין"

לויט'ן רמב"ם, די בית דין וואס האט מתקן געווען אז א בעל קרי זאל זיך טובל'ען, זאגט ער, זיי טראכטן אז איינמאל זיי זענען מתקן געווען, די תקנה זעט מען אז טומאה וטהרה איז יא נוגע פאר תפילה. זאגט ער, ניין, **"אבל אין טומאה וטהרה נוגעין בה"**. די סיבה פארוואס א בעל קרי דארף גיין זיך טובל'ען איז נישט וועגן אן ענין פון טומאה וטהרה, אלא, אזוויי איך האב געזאגט, דברי תורה אינן מקבלין טומאה, אלא **כדי שלא יהיו... די זעלבע זאך לגבי תפילה, תפילה איז נישט מקבל טומאה, מ'דארף זיך נאר וואשן די הענט, אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים**, מ'זאל נישט זיין אזוי אפט מיט זייערע ווייבער, און מ'זאל נישט זיין צוגעבינדן צו תפילה לבעל קרי לבדו, אז ער זאל האבן א טירחא און ער וועט זיך דארפן גיין טובל'ען, והוא הדין, וואן מ'האט געזאגט אז אויב זיין טומאה איז אן אונס, זאל ער זיך יא טובל'ען פאר דעם.

דער חכם צבי'ס קשיא – "תלמידי חכמים" vs. יעדער

Speaker 2: יא, דער חכם צבי שטימט נאר לגבי דברי תורה, אז דברי תורה איז נאר תלמידי חכמים, אבער תפילה דאווענט דאך יעדער, אפילו ער איז נישט קיין תלמיד חכם. סאו ס'שטימט נישט אזוי גוט די פשט פון "שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין", יא? מ'זאגט נישט אז קיינער זאל נישט זיין. די תקנה האט מען געמאכט פאר תלמידי חכמים.

Speaker 1: נאכאמאל, תפילה, לתפילה, לתפילה איז דאך א תקנה פאר יעדער. אויב ס'איז דא א ביטול פון די תקנה וועגן די תפילה, איז עס נישט נאר א תקנה פאר תלמידי חכמים, ס'איז א תקנה פאר יעדער. רייט?

און ער פרעגט, ער ברענגט אז אין די גמרא שטייט דאך איבעיא להו אז ס'איז צוויי טעמים: איין טעם איז "שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין", און די אנדערע טעם איז ווייל ס'איז פריקת עול וקלות ראש, רייט? מ'דארף האבן אן אימה ויראה. קען זיין אז דער רמב"ם האט פארשטאנען אז ס'איז די זעלבע איידיע. וואס איז די קלות ראש? דאס איז די קלות ראש, אז מ'דרייט זיך ביי די נשי ישראל. סאו דאס איז בעצם נוגע פאר יעדן, ווייל ביי יעדן איינעם איז דאס קלות ראש. סאו ס'שטימט נישט אזוי גוט פאר תפילה. ס'שטימט נישט אזוי גוט.

און ווייסט ווער האט געמאכט די תקנה? "מנהג חוץ מן יהודה ועגלא".

דיסקוסיע: עמי הארץ און די תקנה

Speaker 2: נאכאמאל, וואן עזרא האט געמאכט די תקנה "שלא יקרא בעל קרי בדברי תורה", האט ער עס געמאכט פאר תלמידי חכמים. ביי דיפאלט, ווייל ווער לערנט תורה?

Speaker 1: דו זעסט דאך, קריאת שמע ליינט דאך יעדער, און מ'רעדט וועגן דעם צו ס'הייסט דברי תורה.

Speaker 2: ניין, עזרא האט מתקן געווען פאר בני תורה, פאר תלמידי חכמים, און נאך די בית שני האט מען מתקן געווען פאר תלמידי חכמים.

Speaker 1: נאכאמאל, אמוראי מעג ליינען קריאת שמע אפילו בעל קרי. דאס וואס דו זאגסט מאכט נישט קיין סענס.

Speaker 2: יא, די תקנה איז א תקנה פאר תלמידי חכמים. און ער זאגט, אזוויי די גמרא זאגט, דאס איז דאך א תקנה פאר תלמידי חכמים.

Speaker 1: וואס הייסט דאס איז א תקנה פאר תלמידי חכמים? ער האט דאך געוואלט אז תלמידי חכמים זאלן נישט זיין מוציא. די עמי הארץ זאלן זיך זיין מוציא אויף ראש השנה, זאלן זיי דאווענען בעלי קרי...

Speaker 2: ניין, ניין, ניין, קען נישט זיין. נאכאמאל, נאכאמאל. ס'קען נישט זיין. דאס איז א תקנה... פאר די פאלק?

Speaker 1: יא, ס'קען נישט זיין. ס'איז א תקנה... קען זיין אז זיי זענען collateral damage. דברי תורה איז די עיקר זאך וואס זיי האבן מלחמה געהאלטן.

תקנת עזרא לבעל קרי – ביטול התקנה און דער מנהג פון רחיצה

דער טעם פון תקנת עזרא – שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן

אזוויי די גמרא זאגט אין ברכות, די תורה איז נאר געגעבן געווארן פאר תלמידי חכמים. זיי האבן געוואלט אז תלמידי חכמים זאלן נישט זיין מצוי, די עמי הארץ זאלן נישט זיין מצוי אצל נשותיהן, זאלן זיי דאווענען א בעל קרי.

ניין, ניין, ניין, ס'קען נישט זיין. ס'קען נישט זיין. דאס איז א תקנה... נאכאמאל, נאכאמאל. ס'קען נישט זיין. דאס איז א תקנה פאר די פאלק? יא, ס'קען נישט זיין. ס'קען זיין אז זיי זענען קאלעטערעל דעמעדזש. דברי תורה איז בעיקר א זאך וואס זיי האבן זיך אפגעהיטן. האט מען געמאכט אזא תקנה. איי, די עמי הארץ קענען אפילו נישט זאגן קריאת שמע. אקעי, זאלן זיי גיין אין מקוה. מ'קען מיינען אז ס'איז נישט קיין שלעכטע זאך. אבער ס'איז נישט דער עיקר טעם. די כוונה פון די תקנה איז נישט דאס. ס'קען נישט זיין.

פארוואס תפילה איז מער חמור ווי קריאת שמע

און פארוואס תפילה? איך ווייס נישט. ער ברענגט אז דער רמב"ם האט א צייט, דאס איז פארקערט, אז מ'האט מבטל געווען די תקנה פאר קריאת שמע, אבער נישט פאר תפילה. אז תפילה איז מער חמור, כאילו תפילה דארף מער האבן א תפילת עזרא ווי קריאת שמע. און דאס האט עפעס צו טון מיט די רמב"ם'ס ידיעות, אז ס'איז געווען צוויי אנדערע תקנות. ס'איז נישט קלאר. די תלמידי חכמים זאלן גיין בעטן פון זייערע ווייבער, און זאלן זיי בעטן פון אייבערשטן וואס זיי דארפן.

ניין, מיר גייען זען צום סוף אז די רמב"ם גייט זאגן אז למעשה איז דער מנהג אז מ'וואשט זיך יא לתפילה, נישט לקריאת שמע אבער לתפילה. זעט אויס אז דאס האט צו טון מיט דעם וואס זיי האבן פארשטאנען אז תפילה דארף נאך מער כובד ראש, אדער עפעס אזוי, ווי קריאת שמע. תפילה.

הלכה ה: זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע

לפיכך, אזוי זאגט די רמב"ם, יא, "לפיכך היו אומרים". יא, אבער וואס ברענגט ער וואס מ'פלעגט זאגן בזמן התקנה? איך ווייס נישט. יא? מסכים. יא?

ולפיכך היו אומרים בזמן התקנה זו שאפילו זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע בשעת תשמיש שראתה נדה צריכים תפלה לקריאת שמע, וכל שכן לתפילה מפני הקרי, אף על פי שאין טומאתם חמורה מטומאת זוב ונדה.

פשט: טומאה איז נישט מעכב, נאר קרי

געוויסע האבן תמה אזוויי זוב, ס'איז טייטש א גאלם, דארט איז נישט דא, לאמיר גיין אזוי. די עיקר תקנה האט מען געמאכט אז א מענטש זאל נישט מרצונו זיין מצוי ביי זיין ווייב צו אפט. אבער וואס טוט זיך ווען א מענטש איז א בעל קרי נישט וועגן ער איז געווען מיט זיין ווייב? ניין, ניין, ניין, ניין. וואו האסטו געזען אזא פשוט'ע פשט?

וואס שטייט דא איז א פשוט'ע זאך. וואס שטייט דא איז אז טומאה איז נישט מעכב לתפילה. טומאה, עקזעקטלי, יא, דאס איז די טייטש, ער בלייבט וויטער טמא.

די טבילה איז נישט לטהרה נאר מפני הגזירה

דאס איז נישט אזא פשוט'ער פשט. דאס איז א זייער פשוט'ער פשט. די סיבה פארוואס שלא יבואו מצורעים איז נישט ווייל מ'האט נישט געדארפט זיין מגעיל, מ'האט נישט געוואלט מ'זאל זיך מחבר זיין מיט א זב. לא נכון, לא נכון, לא נכון. דאס איז נישט די טייטש, דאס איז נישט די טייטש, דאס איז נישט די טייטש. דאס איז אלעס מענטשן האבן זיך געגייעט אזוי.

פריער האבן מיר געזאגט אז טומאה איז נישט מעכב, טומאה שטערט נישט. ביסט טמא קענסטו ווייטער דאווענען. אבער ס'איז דא איין טומאה וואס שטערט יא, וואס דאס איז קרי, דארפסטו נישט זיין בעל קרי.

יעצט, איז דא אמאל איינער וואס ער איז שוין טמא מיט א טומאה יתירה חמורה, ער גייט טבילה גייט אים העלפן פון די טומאת קרי, אבער ס'גייט אים נישט העלפן פון די טומאה וואס ער האט שוין געהאט. עקזעקטלי.

אים כל זה, וויבאלד אונז ווילן נישט אמת'דיג די טומאה פון די חלק הקרי, ווייל אונז קערן נישט עכט וועגן די טהרה, קענסט טעכניקלי לערנען די שטור פון די קרי, וואס ס'העלפט דיר גארנישט, קענסט נישט גיין אין בית המדרש, דו קענסט גארנישט טון, דו ביסט דאך נאך טמא פון די זיבה. אבער אונזער קונטרס עזר קערט נישט וועגן הלכות טומאה וטהרה, ס'קערט וועגן מאכן א טבילה נאך קרי אדער אז דו זאלסט מאכן א טבילה.

ממילא מאכט עס א איסור אפילו פאר ווער ס'איז רואה קרי און ער בלייבט נאך אלץ טמא אדער א זב, עניוועי נאכדעם גיין אין מקוה, דארף ער אבער פאר די טבילה זיך רייניגן פון די חלק הקרי. רייט. אפילו בשעת מים, אפילו ער בלייבט טמא אפילו נאכדעם. וכן הדין בזב, אזוי איז דער רמב"ם.

איי טבילה איז ווייל ער בלייבט טמא, איי טבילה איז אים לטהרה? די טבילה איז נישט וועגן ער דארף טאקע זיין טהור פון די טומאה, ווייל דעמאלטס וואלט עס נישט געהאט קיין פשט, ווייל אפילו נאך זיין טבילה איז ער דאך נאך אלץ שטות, ער איז דאך נאך אלץ טמא טומאת קרי. אבער נישט דאס איז די טומאה פון די זב, אדער רייט.

די טבילה איז מפני הגזירה שלא יהיו מצויין

נאר מניי גזירה, ס'איז א מין טבילה וואס מ'מאכט מניי גזירה שלא יבואו מצורעים, ס'זאל נישט זיין טמא. ס'איז אן עקסטערע מין זאך, א מין גזירה.

און וואס דער רמב"ם האט דא מרמז געווען, אפשר האט ער נישט געדארפט האבן אלע דיני טבילה במקוה אויך נישט? אפשר דאס איז נישט א טבילה פון מקוה? פארוואס זאלסטו נישט האבן הלכות תפילה? אבער וואס איז איינער פון די הלכות תפילה? די רמב"ם זאגט נישט, דא זאגט ער נישט דאס, ער זאגט נישט קרי. ניין, איך ווייס, ער זאגט אז מען זאל נישט צעפירן די תפילה.

אבער ווער קען מען טמא זיין פון די טומאות? מען האט געמאכט אז נדה זאלסטו, איך מיין אז קרי האט ער באטראכט ווי א טומאה. אבער ער שטייט ער דארף גיין אין מקוה, וואס דארף ער טון? אקעי, עס איז דא די צד פון תשעה קבין, אבער דא שטייט נישט יענץ. דא שטייט, די רמב"ם ברענגט נישט, ווייל די רמב"ם ברענגט נישט די תקנה בכלל. ער גייט באלד קענען זאגן רחיצה, דאורייתא איז לכאורה יא, נישט דוקא אפשר אין די מקוה.

קשיא: פארוואס איז משמש שעת הנדה אנדערש?

אבער על כל פנים, וואס ער זאגט איז, די אנדערע זאך איז אז קרי למשל איז נישט ממש קיין טעם טמא מתים. די איינציגסטע משמש איז שעת הנדה, דאס מאכט סענס. ער איז משמש געווען נאכדעם וואס זי איז געווען א נדה, זי איז געווארן טמא, זי בלייבט דאך טמא, אבער דורך אגב, ער האט געמאכט תפילת ערב, איז געווען פאר נשים אויכעט. אבער עס איז נישט וועגן דעם. פארוואס איז עס אנדערש?

פארשטייט זיך אזוי, קיינער פירט זיך נישט תקנת עזרא, ווייל עס איז אויך פאר נשים. הגם מען קען זאגן מיט א תלמיד חכם איז נשים ווייטער. זעט אויס אז תלמיד חכם מיינט נישט דוקא תלמיד חכם. איך ווייס נישט וואס די פשט. אפשר אלע אידן זענען תלמידי חכמים דא אין די תקנה. אפשר די ווייבער פון תלמידי חכמים, איך ווייס נישט.

ביטול התקנה של תפילה

בכלל, די נושאים זאגן, די רמב"ם אויף די הלכה אז מען דארף גיין אין מקוה פאר תפילה, איז כבר בטלה גם תקנה זו של תפילה. נאכאמאל, קיינער פון די נושאים האבן... אה, האבן שוין געלערנט? און די איז אויך בטל געווארן. פארוואס?

ווייטער, אזוווי מיר האבן פריער געלערנט לגבי בעל קרי, האט די רמב"ם געזאגט אז די תקנת עזרא איז בטל געווארן. אויך די תקנה וואס מען האט געמאכט א דור נאך עזרא אז מען זאל זיך טובל'ן פאר תפילה איז בטל געווארן. ער רופט עס תקנה זו של תפילה. רייט, ווייל די רמב"ם גייט מיט די תורה... ניין, ער מיינט די תקנת תפילה, די זאך אז עס דארף זיין... אזוווי עס איז דא טהרת ידים, איז דא טהרה מקרי. די דין טהרה מקרי וואס איז דא בתפילה, מער נישט דא.

ווייל דער רמב"ם האט געלערנט אז ס'איז געווען צוויי בתי דינים וואס האבן געהאט צוויי אנדערע תקנות. ס'איז געווען א תקנה לתורה און א תקנה לתפילה, און דאס איז אויך בטל געווארן פונקט אזוי ווי ס'איז בטל געווארן. דער ערשטער תירוץ איז לא פשטה, לא היה כח בצבור לעמוד בה, דהיינו מ'האט נישט געהאט קיין כח צו גיין אין מקוה.

קשיא: אפשר ביי תלמידי חכמים איז עס נתפשט?

ס'קען אבער זיין אז די תלמידי חכמים איז יא געווארן פשוט, נתפשט, ווייל די טעם איז שלא ימצאו אצל נשותיהן כתלמידי חכמים. עפעס, מ'מוז זאגן אז די תלמידי חכמים סטייל איז לאו דוקא. דער רמב"ם זאגט דארט דוקא תלמידי חכמים. דא קען איך דאך שרייבן, דער רמב"ם שרייבט דאך נאר הלכות פאר תלמידי חכמים, מיין איך די הלכות וואס זענען געווען און וואס וועלן זיין, ס'איז אלעס הלכות פאר יעדער. So, I don't understand.

הלכה ו: דער מנהג פון רחיצה – היכר שלא יכנסו לבית הכנסת כשהן טמאים

אקעי, זאגט דער רמב"ם אבער "ומכל זה" – יא, דאס האב איך ערווארט – "ומכל זה", הגם אז בעצם די עיקר תקנת עזרא איז בטל געווארן, איז דער מנהג פשוט בכל ישראל אבותינו ורבותינו **שאין בעל קרי מתפלל עד שירחץ כל בשרו במים**, אפילו ס'דארף נישט האבן קיין טבילה, אבער ס'איז יא דא אן ענין פון רחיצה, אז ער זאל אפוואשן כל בשרו במים, **משום היכר שלא יכנסו לבית הכנסת כשהן טמאים**.

דער נייער טעם: היכר

דאס הייסט, יעצט האבן מיר א נייע זאך, אז ער איז נישט נאר זיינע ידים רגלים און פנים שמוציג, נאר ער האט נאך שמוץ וואס ער דארף קער נעמען פון. אבער נישט נאר אפוואשן, ער דארף זיך וואשן כל בשרו, כל בשרו במים. ער מיינט דאס, ער מיינט צו אפוואשן, ער מיינט נישט נאר מקנה, ער דארף במים. איך ווייס נישט, ס'איז אביסל מער, מיר וועלן נאך זען.

דאס איז בעצם תשעה קבין, אויב דו ווילסט טראכטן, דאס איז די אידיע פון תשעה קבין. דאס איז די מנהג, און דא זעט ער א נייע חידוש. ביז יעצט האבן מיר געלערנט אז ס'איז דא צוויי זאכן וואס מ'קען טראכטן פארוואס מ'דארף זיך טובל'ן: איינס, טומאה, טומאה איז נישט נוגע היינט, און תקנת עזרא. יעצט האבן מיר א נייע זאך, היכר שלא יכנסו לבית הכנסת כשהן טמאים. און דאס איז טאקע נאר ביי תפילה, קריאת שמע אפשר האט נישט די הלכה, איך ווייס נישט.

דער היכר איז נאר פאר בעל קרי און נאר לתפילה

יא, אונז זעען אז די היכר שלא יכנסו לבית הכנסת כשהן טמאים איז נאר פאר א בעל קרי ספעציפיש, און ס'איז אויך נאר לתפילה. דאס הייסט, אנדערע מענטשן זענען גרייט צו עומד, זיי דארפן נישט זיך וואשן, זיי זענען נישט שמוציג.

ווי קומט אריין די זאך פון זיין גרייט? זיין גרייט איז א כלליות'דיגע זאך, דאס איז די מעשה וואס מ'גרייט זיך. און דאס איז די פסקי הלכות נשים, זאלסט נישט זיין שמוציג, זאלסט זיין גרייט, כאילו זאלסט אויסקוקן מענטשלעך, גרייט זיך. אקעי, סאו.

חילוק צווישן בריא און חולה

בדברי אמירה בבריא, שהוא בריא וחזק, או חולה שבא על אשתו, אבל חולה שראה קרי לאונסו, אינו צריך רחיצה, ואינו מנהג.

אויף דעם איז נישט דא דער מנהג, ווייל דער טעם איז נאר "שלא יהיו מצויין אצל נשותיהם". ניין, דער טעם איז... ווייט, דער טעם דא איז נישט. דער טעם דא איז "יקראו נקראים לקדושת ישראל". וואס גייט אן אז ער איז געווען א חולה? דער פשט איז אז ס'איז נישט פשוט נישט דא קיין מנהג. איך ווייס נישט.

קשיא: איז די רחיצה נאכן זיין מיט א פרוי אדער נאכן עצם קרי?

ס'קען זיין אז די רחיצה איז נאכן זיין מיט א פרוי מער ווי דער עצם קרי, ווי מיר זעען ביי א חולה שראה קרי. און בריא, בריא מיינט בריא שבא על אשתו, אדער בריא שראה קרי? "או חולה שבא על אשתו". וואוזוי טייטשט מען דא? וואס איז עברי טייטש? איך ווייס נישט עברי טייטש.

בריא מיינט מעגליך, יא, בריא... דאס קומט פון די גמרא די חילוקים בעצם. דער רמב"ם האט עפעס געזאגט אז ס'איז א מנהג, איך בין נישט זיכער. בריא מיינט אפילו שראה קרי, אזוי לערנען זיי דא. א בריא שראה קרי, וכל שכן שבא על אשתו.

פארוואס בריא שראה קרי? ווייל ער איז א בריא, ווייל געוועגליך איז ער בעל, און ער מאכט עס אייביג ווען ס'קומט ארויס. אבער א חולה שראה לאונסו, ס'טאקעביידע זאכן, סיי ער איז געוועגליך נישט בעל, ממילא איז נישט נוגע ביי אים די... אדער אפשר סתם, א חולה איז שוואכער, דארף מען נישט רודף זיין, איך ווייס נישט. אפשר איז עס גרינגער? אפשר דאס? איך ווייס נישט. וואס איז די חילוק חולה? חולה, ווייל ס'איז אים שווערער צו גיין אין מקוה, אפילו ס'איז נישט א... אבער דא איז דאך נאר א מנהג.

מנהג ספרד און מנהג אשכנז

אקעי. דאס זאגט דער תשובת הרשב"א. און ער זאגט אז אפילו דאס איז א מנהג... אה, דער רמב"ם זאגט אז ס'איז א מנהג. סאו דאס איז נישט די הלכה, דער רמב"ם זאגט אז ס'איז א הלכה, אבער ס'איז מנהג ספרד. דאס איז איינס פון די פלעצער וואו דער רמב"ם ברענגט, ס'איז דא מנהג ספרד און מנהג אשכנז כאילו. ער זאגט אז "ישראל שבאין", ער ברענגט די לשון הגאונים, רמב"ם, "ישראל שבאין אינם שומעים". איך מיין אז א ריב"ל נהגו לרחוץ.

ווי, אפילו יד ורגליו? אדער דער עיקר רחיצת כל בשרו?

ניין, ניין, די עיקר רחיצת כל בשרו. זיי האבן נישט מקפיד געווען. אין יוראפ פלעגט מען זיך ווייניגער וואשן ווי אין ספרד.

הלכות תפילה: טהרת ידים, כיסוי ערוה, וטהרת מקום התפילה

המשך: תקנת עזרא ורחיצת בעלי קרי — מנהג ספרד ומנהג אשכנז

Speaker 1:

אה, דער רמב"ם זאגט אז ס'איז א מנהג, ס'איז נישט קיין הלכה. דער רמב"ם זאגט אז ס'איז נישט קיין הלכה, ס'איז א מנהג ספרד. דאס איז איינע פון די פלעצער וואס דער רמב"ם ברענגט, ס'איז דא מנהג ספרד און מנהג אשכנז כזה, אפשר זאג איך גערעכט. ער זאגט אז די ישראל שביניהם, ער ברענגט די לשון אין אגרת הרמב"ם, **"ישראל שביני הישמעאלים נוהגים לרחוץ, ישראל שביני הערלים לא נהגו לרחוץ"**.

Speaker 2:

ווי, אויף פורים יום טוב ורגלים אדער די רחיצת כל בשרו?

Speaker 1:

ניין, ניין, די רחיצת כל בשרו, די תשעה קבין פון יום טוב. אין יוראפ פלעגט מען זיך ווייניגער וואשן ווי אין ספרד אין יענע לענדער, אין יענע צייטן. מ'האט נישט מקפיד געווען, אבער מ'האט יא מקפיד געווען אז אויב מ'האט משמש געווען דארף מען זיך וואשן פאר'ן דאווענען.

זייער גוט. זאגט דער רמב"ם, **"וכן זב שראה קרי, ובעל תשובה שבא להתגייר, אין אנו מצריכין אותו טבילה, ואפילו נשים שראו נדה וזבה, אין אנו מצריכין אותן טבילה, אלא רחיצה בלבד"**. ממ"ה, ס'איז אויך נישט דא קיין מנהג. ס'הייסט, נאר ביי די תקנה איז געווען, זיי האבן אויך געדארפט זיך וואשן.

Speaker 2:

אזוי ווי די רחיצת כל בשרו.

Speaker 1:

דא איז נישט דא דאס, נאר מ'טוט נאר וואס ס'איז פראקטיש וויכטיג, מ'זאל נישט האבן קיין חציצה מ'זאל קענען מתפלל זיין. דאס איז פשוט, דאס איז אויף אלע, דאס איז אפילו די חולה דארף זיך וואשן די קריים, ער זאל נישט זיין אנגעשמירט, דאס איז א פשוט'ע זאך.

לעוועלס פון טהרה

ס'איז דא אפאר לעוועלס: ס'איז דא די פשוט'ע נישט זיין שמוציג, און ס'איז דא זיך וואשן פון די פשוט'ע שמוץ, און ס'איז דא זיך וואשן פון די אנגענומענע שמוץ, און ס'איז דא זיך וואשן באופן טבילה במקוה. ס'זעט אויס ווי ס'איז אלעס לעוועלס און לעיערס.

Speaker 2:

די טבילה במקוה איז דאך א זאך פון נקיות, ס'איז מער ווי... טבילה במקוה איז אריגינעל בעיקרו איז עס נקיות.

Speaker 1:

דער רמב"ם זאגט דאך די טעם פון די קרי, איך רעד אבער לגבי טומאה וטהרה, ס'איז נישט... דער רמב"ם זאגט דאך די דיני טבילה, די מקוה, די גאנצע זאך. ס'איז נישט... אמת, אפשר איז דאס די טעם, אבער די אידיע פון דעם איז אזוי ווי א דין, ס'איז א דין אז טמא איז טמא. דאס איז יא.

חידוש: דער רמב"ם ברענגט נישט דעם שיעור פון תשעה קבין

אקעי, לאמיר לערנען נאך איינס נאך. עד כאן איז די ערשטע וויכטיגע נקודה.

דער ערוך השולחן אגב, יא, אקעי. דער רמב"ם למשל, ווען ער ברענגט די הלכה, ער זאגט אפילו נישט די ווארט פון תשעה קבין, ווייל דער רמב"ם האט פארשטאנען אז מ'מיינט עיקר זיך וואשן כל בשרו. לויט'ן רמב"ם איז בכלל נישט קיין שאלה.

Speaker 2:

אויב אזוי, תשעה קבין איז א שיעור אין די כל בשרו.

Speaker 1:

דאס איז די גמרא האט געהאט א חקירה צו מ'דארף מאכן. דאס איז די היינטיגע רבנים וואס מוטשען זיך צו ס'דארף זיין די פאס אכטעם. לויט'ן רמב"ם איז זיכער גענוג. פארקערט, אויב עס איז גוט פאר א שאוער, אפשר איז דאס די בעסטע וועג זיך צו וואשן. רייט, די אנדערע וועג איז א שוואכע מעשה און מ'ווערט נישט קלין. איך ווייס נישט קיין אנדערע וועג, אבער איינער טראכט אנדערש. דאס איז לכאורה די... אבער דו זעסט אז דער רמב"ם ברענגט בכלל נישט די שיעור. ס'איז מער א פראקטישע זאך. די גמרא זאגט א שיעור וואס איז פראקטיש. די גמרא זאגט אז ס'דארף זיין בשפיכה, אבער דאס איז פשוט ווייל... פשוט ווייל אויב ס'איז נישט גענוג זיך אריינצוזעצן, דארף מען עס אויסגיסן אז די זאך זאל ווערן קלין. אבער ס'איז בעיקר פאר קלינען. אקעי, דאס איז די... אבער למעשה, איך האב נאכגעזוכט, אפילו דאס איז נישט די הלכה, מ'פירט זיך נישט אז מ'דארף האבן תשעה קבין. סא די חסידים וואס פירן זיך צו גיין אין מקוה, דארף מען זיי פרעגן וואס איז די כוונה פון זייער מנהג. אבער... איך האב נאכגעזוכט, טאקע מ'פירט זיך נישט, נישט דאס און נישט דאס. ס'איז דא וואס מ'האלט עס פאר די... אקעי, ברוחניות איז אן אנדערע זאך, אבער יעצט רעדט מען פון הלכה, יא?

דיגרעסיע: חסידים וואס גייען אין מקוה יעדן טאג

אפשר איז עס וויכטיג, מ'זאל זיך יעדן טאג דערמאנען אז מ'זאל זיין א תלמיד חכם. יעדער איז א תלמיד חכם. ס'העלפט נישט, איך טאר דיר נישט פרעגן א

קשיא, ס'איז גארנישט. אבער יעדער גייט אין מקוה, וואס איז בטל לתקנת עזרא. אבער אקעי, שוין. אקעי. ווי זאגט יענער צדיק? איך וויל ענדערש זיין אין גיהנום מיט די... דו ווילסט גיין אין יארן אין מקוה? דו ווילסט גיין... וואס דו מיינסט שבת? דו ווילסט גיין פאר א שאוער, יא. אקעי, על כל פנים, דאס איז אן אנדערע נושא. יעצט רעדן מיר זיך הלכות דברים המעכבין בטבילה.

הלכה ז: כיסוי ערוה

דער רמב"ם'ס לשון

Speaker 1:

"כיסוי ערותו", זאגט דער הייליגער רמב"ם. די צווייטע זאך פון די ארבעה דברים איז **"כיסוי ערותו"**. חמשה דברים. **"כיסוי ערותו"** איז א זאך וואס מ'האט שוין געלערנט אין הלכות קריאת שמע, על הלכות. נאר דא זעט אויס... נאך א זאך. ער זאגט דא א חומרא. **"אף על פי שכיסה ערותו כדרך שמתכסה לקריאת שמע"**, דו ווייסט שוין, מ'האט עס שוין געלערנט אין הלכות קריאת שמע אז מ'דארף זיין מכוסה ערותו. **"שאין צריך אלא בתפילה"**, דא איז א גרעסערע... די כיסוי איז נאך א לעוועל. דארט איז געווען **"לבו רואה את ערותו"**, **"חברו רואה את ערותו"**, אלע זאכן, אבער דא רעדט מען פון נאך א זאך. **"חצי את לבו"**. בקיצור, אויף אידיש צו רעדן, צו קריאת שמע דארף מען נאר האבן הויזן, און צו דאווענען דארף מען אויך האבן א העמד. שטימט? יא. **"חצי את לבו"**. **"ואם לא כיסה לבו, אף על פי שאין לבו רואה את ערותו, הואיל וכיסה ערותו מתפלל ויוצא, אבל לכתחילה לא יעשה"**. ס'איז נישט ממש מעכב, ס'איז לכתחילה לעיכובא.

Speaker 2:

אבער די אנדערע זאכן אפשר איז נישט מעכב?

Speaker 1:

ס'הייסט די זאכן וואס איז מעכב אויף קריאת שמע אויכעט, איז יא מעכב?

Speaker 2:

יא.

Speaker 1:

ס'הייסט אזוי איז דער דין לגבי קריאת שמע איז אויך... ס'הייסט קודם איין הלכה האבן מיר געהערט, אזוויו ס'איז מעכב ביי קריאת שמע איז מעכב ביי תפילה. נאר מ'זעט דא אז ביי תפילה איז נאך דא נאך א חומרא.

חידוש: פארוואס איז תפילה מער חמור פון קריאת שמע?

Speaker 2:

פארוואס? אויב ס'איז א דאורייתא איז מען זיך מער מקפיד? ס'איז אן עקסטערע דין אין תפילה?

Speaker 1:

ער זאגט אז ס'איז יא, ער פרעגט, ער ברענגט דא דער הייליגער רבינו מנוח, הרב בעל השלמן, ווער איז דער הרב בעל השלמן?

Speaker 2:

ווייסט קיינער?

Speaker 1:

ער פרעגט א קשיא, וואס זעט מען דאך אז געווענליך איז קריאת שמע מער חמור ווי תפילה, לגבי די יסודות, א דאורייתא. ער זאגט אז דער תירוץ איז אז דא איז דער חילוק, אז **"שיכסה את לבו"**, ס'איז דא א גמרא אז מ'דארף מכסה זיין את לבו ביי תפילה. ער זאגט דער טעם איז אז תפילה דארף מען זיין עומד לפני המלך, קריאת שמע אינו מדבר עם המלך. ס'הייסט קריאת שמע, מיט וועמען רעדט מען ביי קריאת שמע? מ'רעדט פון זיך אליין, דו רעדסט צו זיך אליין, שמע ישראל, יא? ס'איז דברי תורה, אבער ס'איז נישט קיין עם המלך. תפילה דארף זיין עם המלך, ממילא דארף זיין דא, דארף זיין דא, די תפילה אויך, די הלכה פון אפילו די מנהג וואס ער ברענגט פון תפילה פון רחיצת בעלי קרי, איז אויך נאר ביי תפילה, נישט ביי קריאת שמע. פארוואס? ווייל קריאת שמע האט נישט די היכון כראוי לפני מלך ישראל. קריאת שמע איז...

חידוש: קריאת שמע האט נישט דעם דין פון היכון כראוי לפני מלך ישראל

מיט אנדערע ווערטער, די חסיד'ישע אידן וואס זיי זאגן אז מ'דארף ליינען קריאת שמע נאר מיט א הוט און רעקל, ס'קען זיין ס'איז א שיינע זאך, אבער ס'איז נישט דא היכון כראוי לפני מלך ישראל אויף קריאת שמע, נאר אויף תפילה. און דו קענסט די מעשה, דער ליובאוויטשער רבי האט געטראפן אמאל ר' חיים, ער האט געליינט קריאת שמע אין פידזשאמעס, ער איז געווען זייער ברוגז. ער האט געזאגט אז ער איז מתנגד אויף קריאת שמע מיט פידזשאמעס. אבער מ'זעט דא אין רמב"ם אז ביי קריאת שמע איז נישטא קיין שום ענין פון היכון כראוי לפני מלך ישראל, אבער תפילה דארף מען זיך אנטון א הוט און רעקל, אויב מ'איז עומד לפני המלך. אבער תפילה... דו ביסט נישט מסכים מיט מיר?

דיגרעסיע: זמן קריאת שמע און דאווענען שפעט

Speaker 2:

ניין, ס'איז אביסל אויך קאנעקטעד מער דזשענעראל, אזוי ווי די גמרא'דיגע דאווענען איז געווען, ווען מען זעט די זון, מען איז נאך אינדערהיים, מען זעט די זון, און מען זאגט קריאת שמע, און נאכדעם די האן קרייט, ווען מען טוט זיך אן...

Speaker 1:

אה, ווען איז זמן קריאת שמע? ווען איז שייך אז אן ערליכער רבי זאל זיין אזוי פארנומען אז ער זאל נישט האבן קיין צייט צו דאווענען? ס'איז פשוט אז מ'איז געגאנגען אין בית המדרש, מ'האט געזאגט אלע תפילות, און זיי האבן זיך אנגעטון די בגדים, אז מ'האט געזאגט אלע תפילות. נו, אבער דו רעדסט פון קריאת שמע, וואס איז מער... היינט איז געקומען זמן קריאת שמע.

Speaker 2:

יא, מ'ליינט דאך פאר רוב חסידים, מ'ליינט אומעטיג ליינען קריאת שמע פריער, ווייל דו דאווענסט שפעט, נאך זמן קריאת שמע.

Speaker 1:

דאס איז א פאני זאך צו טון.

Speaker 2:

יא, דאס איז אויך א פאני זאך וואס די חסידים טוען. מ'כאפט א קריאת שמע.

Speaker 1:

יא, קריאת שמע קומט דאך די תקנה איז אז מ'זאל עס זאגן מיט די ברכות. דו ווילסט דאווענען שפעט, און דאן ס'איז לכתחילה זייער א פאני זאך צו טון. ס'איז נישט קלאר וואס דער פשט פון דעם. טאקע אז ווען דו ליינסט קריאת שמע בברכותיו איז עס נישט קיין קריאת שמע וואס דו ביסט מחוייב מדאורייתא. אבער לכתחילה האט מען עס אזוי אויסגעשטעלט, אז מ'האט אריינגעלייגט קריאת שמע אין דאווענען. און פארנט האבן זיי אין סדר התפילה אריינגעלייגט **"אשרינו שאנו משכימים ומעריבים"**. אויך פאר דעם אפשר.

Speaker 2:

יא, ס'איז שוין אן אלטע זאך אז מ'מאכט זיך אז דער ציבור דאווענט שפעטער.

Speaker 1:

אקעי, איך זאג נישט. איך זאג אז וואס אונז לערנען איז דאך מער כאילו די אריגינעלע הלכה. וואס מ'טוט, טוט מען, איז אן אנדערע זאך.

הלכה ח: טהרת מקום התפילה

סטרוקטור: דריי סארטן טהרה

Speaker 1:

אקעי, די נעקסטע פון די חמישה דברים איז געווען טהרת מקום התפילה, אז די פלאץ וואו מ'דאווענט דארף זיין ריין. אה, ביז דערווייל איז אלע דריי זאכן איז שוין טהרה. יא, טהרת ידים, טהרת כיסוי ערוה, יא, טהרת מקום התפילה. דריי סארט טהרה. מ'קען זאגן ס'גייט מער און מער "אוטסייד". ערשט ידים און דיין גוף, נאכדעם א כיסוי ערוה וואס דו דארפסט זיך אנטון, נאכדעם די... מ'זאל זאגן אז דער מוח זאל זיין ריין. דאס איז שוין צוריק אריין. ס'איז שוין נעקסט, יא. צוריק אינעווייניג.

דער רמב"ם'ס לשון

טהרת מקום התפילה, כהאי צד? אזוי זאגט דער רמב"ם: **"לא יתפלל במקום מטונף, ולא יתפלל אלא במקום נאה"**. א פלאץ פון שמוץ. **"ולא במרחץ"**. אה, מ'האט געלערנט מקום מטונף איז דאך די הגדרה וואס מ'האט געלערנט נאך אין קריאת שמע. א פלאץ וואו ס'איז דא צואה אדער אזא זאך. **"ולא במרחץ"** וואו מ'וואשט זיך, **"ולא בבית הכסא"**, **"ולא באשפה"**, **"ולא במקום שאינו בחזקת טהרה עד שיבדוק"**, ביז מ'טשעקט אז דער פלאץ איז ריין. פאר מ'דאווענט דארף מען קוקן. **כלל שבדבר, כל מקום שאין קורין בו קריאת שמע, אין מתפללין בו.** די זעלבע הלכה איז אייגנטליך. **"כשם שמחיקין מצואה מרגליו וראי אחוריו, און מראיית הערוה.** אה, די משנה ברורה זאגט אז דער מעס האט א ריח רע, און ס'איז אן ערוה. די חיות אין א מעס איז אן ערוה. **און מראיית הערוה.** די זאך איז, די תפילה, אלעס די זעלבע הלכות.

חידוש: וואס איז אויב מ'האט מתפלל געווען און למפרע געטראפן צואה?

וואס איז אויב מ'האט מתפלל געווען און למפרע האט מען געטראפן אז ס'איז געווען דארט צואה? אז ס'איז נישט געווען א ריינע פלאץ, מ'האט נישט געפאלגט די הלכה פון יבדוקנו.

Speaker 2:

ניין, גיבט מען אים א בדיקה.

Speaker 1:

ס'הייסט, אפילו... וויאזוי דארף מען בודק זיין? מ'דארף בודק זיין די ריינקייט פונעם מקום תפילה. אויב ס'איז א פלאץ וואס איז מוחזק... מ'דארף נישט אראפגיין, אבער אויב ס'איז א פלאץ וואס איז מוחזק, אז ס'איז דא א חשש אז ס'איז דא צואה, איז גיבט מען אים אזא קנס, חוזר ומתפלל במקום טהור, ער דארף נאכאמאל דאווענען.

Speaker 2:

וואס טייטש? און ס'איז דאן א תפילת נדבה?

Speaker 1:

ניין, זיין תפילה איז נישט יוצא געווען. ס'איז א תועבה. ער האט זיך געדאווענט אויף אן אופן וואס איז נישט... איי, וואס איז די חטא?

Speaker 2:

חטא.

Speaker 1:

זייער גוט. ניין, די רמב"ם זאגט אז ס'איז אן אונס, ער האט נישט געדארפט צו וויסן. אקעי, אבער דו האסט יא געדארפט וויסן אז דו דארפסט טשעקן. סאו, דער אייבערשטער האט נישט ליב תפילות פון חטאים. דאס איז די ווארט. יא, די תפילת רשעים תועבה, פסל דיר. יא, יא. יא, ס'איז נישט קיין תפילה. ס'איז דא ביי דיר, מיין איך. יא.

חידוש: וואס איז אויב אינמיטן דאווענען טרעפט ער צואה?

זייער גוט. און וואס איז די געשעהעניש אינמיטן דאווענען? זאג מיר אז מ'האט געלערנט אז מ'דארף טשעקן פארדעם. דו האסט מיר געלערנט וואס ס'געשעט אז מ'האט נישט געטשעקט. וואס איז אויב אינמיטן דאווענען טרעפט ער אז ס'איז דא צואה? יא. **אם יכול להרחיק לפניה, כדי שלא יראה אותה, ירחיק ארבע אמות. ואם אינו יכול, יפסיק.**

Speaker 2:

פריער האט מען אויך געדאווענט אינמיטן שמועסן, אינמיטן וואקן ערגעץ?

Speaker 1:

יא.

Speaker 2:

פריער האט מען אויך גערעדט וועגן איינער וואס דאווענט אינמיטן גיין.

Speaker 1:

די וואסער פאר, און די וואסער נאכדעם. אמת. אין מסכת ברכות איז דא אסאך הלכות. זעט אויס אז ס'איז אמאל געווען מער א גרעסערע פארנומענע, מענטשן דרייוון יעדן טאג א גמל, גמלים. היינט אויך, מ'דרייווט, מ'פארט. מ'דרייווט אין א קאר, ס'איז אביסל אנדערש.

און די הלכה איז, אם יכול להרחיק לפניה, אז די צואה זאל נישט זיין פארנט פון אים ארבע אמות. ס'איז אן אינטערעסאנטע לשון, ירחיק לאחוריו, א מענטש זאל זיך צוריקציען. ער זאל אויסקימען צוריק לאחוריו. ער זאל גיין ביז ער בלייבט צוריק לאחוריו. ער זאל נישט גיין לעולם פארנט פון אים. ער זאל זיך צוריקציען. ער זאל זיך צוריקציען. אבער ס'איז נישט קיין דרך ארץ אז ער זאל דאווענען אזוי.

Speaker 2:

אויב מען לאזט אים זאל ער גיין לאזט דורכגיין.

Speaker 1:

דאס הייסט, לאמיר זאגן אז ער דאווענט גראד קעגן א וואנט, ער קען נישט גיין מאכן ס'זאל זיין אין די בעק, זאל ער זיך רוקן צו די זייט.

Speaker 2:

יא.

Speaker 1:

און אויב ער קען דאס אויך נישט, זאל ער יפסיק זיין. ער זאל נישט דאווענען ווייטער. ער זאל ווארטן ביז...

הלכות תפילה — טהרת המקום, דברים המעכבים את התפילה, וכוונת הלב

טהרת מקום התפילה (המשך)

ריח רע במקום התפילה — גדולי החכמים

ער זאל נישט גיין, ער זאל זיך אליין ווארפן אין פראנט. אין ערד ווארפט ער זיך, אבער עס איז נישט קיין דרך כבוד. ער זאל זיך ווייטער ציען.

און מלוכלך קען ער נישט דאווענען דארט. דאס הייסט אז למשל ער זאגט אז ער האט א גארטל אויף זיין האנט, ער קען נישט גיין און מאכן עס אין די בעק, ער זאל זיך רוקן צו די זייט.

נאר ער קען נישט דאווענען, ער מוז אפשטעלן. ער זאל נישט דאווענען ווייטער, ער זאל ווארטן ביז ער קומט אן צו א ריינע פלאץ.

אקעי, דאס איז דער רמב"ם. דאס איז יעדן איינעם שכיח, צואה וואס איז ממש א דבר מאוס.

איז דא א חומרא, גדולי החכמים לא היו מתפללים בבית שיש בו שכר, א שטוב וואס איז דא ביר, סתם ווי מען מאכט ביר, איך גלייב נישט סתם ווי ס'איז דא ביר.

ולא בבית שיש בו מורייס ועסיס פשתן, אן אייזן וואס איז ווערד.

ניין, ער זאגט אז די שכר קען שיכור מאכן, אזוי ברענגט ער. רש"י זאגט אז ס'האט א שטארקע שמעק. אפשר אין מיין האנט קען מען זאגן א פלאץ וואס ס'שמעקט פון די... וויאזוי הייסט עס?

יא, ער קען שיכור ווערן. שיכור? יא, ס'איז נישט קיין תורה, ס'איז זיין כוונה. אז דער רמב"ם זאגט ער לערנט יא אז ס'איז משמע אז ס'איז א שלעכטע ריח. אקעי, ס'איז נישט קיין חילוק.

ס'איז א ריח רע אף על פי שהמקום טהור, דער פלאץ איז ריין, ס'איז נישט אזוי ווי צואה וואס ממש דער פלאץ איז נישט ריין, נאר ס'איז נאר א ריח רע. אפשר מיינט ער מער אזוי ווי טהרת המקום, ס'איז פאר מוסדות. איך זאג די צוויי מקומות איז ממש פסול, אבער גדולי החכמים האבן געזאגט אז ס'איז אויך א ריח רע, וואס איז נישט אזוי, אבער ס'איז נישט עקלדיג. ס'איז א שארפע ריח, ס'נעמט אוועק די פאקוס. אקעי, ס'איז נישט טומאה, די אפאזיט פון טהור איז טמא אדער מלוכלך.

דאס הייסט, ס'איז דא אזוי ווי הלכות טהרת המקום וואס מ'האט געלערנט פון "והיה מחניך קדוש", און ס'איז דא אזוי ווי הלכות כוונה. אבער דא איז דאס ערגעץ אינצווישן. דו קענסט זאגן אז אלע טהרת המקום איז בעצם אן ענין פון כוונה, אבער ס'איז דאך אלץ אביסל אן אנדערע לעוועל.

ניין, ס'קען זיין איינס איז פון כבוד און איינס איז פון כוונה.

סאו בקיצור, א פלאץ וואס האט א שלעכטע גערוך איז דער מנהג נישט צו דאווענען דארט. דער מנהג פון גדולי האמוראים, איך ווייס נישט ווער ס'איז געווען, די גמרא ברענגט נעמען, אז זיי האבן נישט געדאוונט אין... א פלאץ וואס האט א שלעכטע גערוך, איך קען דא ווייטער.

דברים המעכבים את התפילה

גופו נקי — צריך לנקביו

אקעי, לאמיר גיין אביסל ווייטער. יעצט איז דא... אה, דאס איז אויך... אקעי, אקעי, אקעי, עס איז זאכן וואס שטערט אים. איך האב למעשה געמיינט ס'יאגט אים, ס'טרייבט אים. אבער ס'איז אויך זאכן וואס זענען א שטיקל נישט... זאכן וואס שטערט אים... ס'איז מיינען ווען א גוף איז דאס נישט קיין מקום נקי.

ס'איז גוט. זאכן גוף איז זאכן וואס שטערן אים... מען קען זאגן עס שטערט אים גופניות'דיג. נישט שטערט אים עמאושענעל. עס וואלט געווען אן אנדערע לעוול. ס'איז שטערט אים גופניות'דיג. יא. **דברים המעכבים את התפילה, שיהא גופו נקי...**

שיהא גופו נקי ולא יתפלל כשהוא צריך לנקביו... תפילה תועבה זייער הארב, ערגער ווי ער האט נישט געדאוונט, די תפילה גופא איז א תועבה. תועבה שטאט נישט ליב.

אזוי דארף מען זיך נתפלל זיין, **שיעשה צרכיו.** אויב דאס איז אבער עס רעדט זיך אין אזא, ער דארף עס אזוי שטארק אז ער קען זיך נישט איינהאלטן.

אזוי די תפילה דאך **שיעשה צרכיו, קודם זאל ער יעשה צרכיו נאכדעם ישלם צרכיו.**

ווי מחוייב לעמוד דא כדי פרסה קען ער זיך איינהאלטן, עס פאסט אז ער האט נישט זיין שטארקע צורך לנקביו אין די כבוד.

אבער די חלק תחילה תחילה איז גאר...

בדיקת עצמו קודם התפילה

ווי קיינער לא יתפלל עד שיבדוק את עצמו יפה יפה, ער זאל מאכן זיכער אז ער האט יפקוד נקביו, **ויסיר כיחו וניעו** זאל אוועקנעמען וואס ער דארף שפייען, אדער וואטעווער גופניות'דיגע זאכן וואס שטערט אים. א שפיי אדער זאכן...

כל דברי התורה דא.

ענטינג וואס שטערט אים פון די חלק תחילה איז גארנישט נאך וועגן זייער מלבושים.

דער רמב"ם האט נאר געזאגט אז מען דארף זיך צודעקן די... די ליבו.

מיינעך ער וואלט געזאגט אז ער זאל זיך צובונדן זיין שיך בענדלעך, עס קענען אלעס זיין דברים המעכבים אותם. אבער דא שטייט נישט דאס.

גיהוק, עיטוש, רוק בתפילה

זאגט דער רמב"ם, **"והתעטש וגיהק ונתעטש בתפילתו",** ער האט געמאכט פארשידענע סארטן קולות וואס מ'מאכט מיט'ן מויל, א האטשיו, וואטעווער ס'הייסט, אדער געגענעצט, איז דאס אזוי אומליצנות, סתם אז ער לאזט זיך הערן, וואטעווער זיין באדי זאגט אים אינמיטן דאווענען, ער רופט ארויס הויך, **הרי זה מגונה,** מ'דארף איינהאלטן די גוף ווען מ'דאוונט. **"ואם בא לו גיהוק כשהוא מתפלל, יניח ידו על זקנו."**

"נזדמן לו רוק בתפילתו", ער האט עקסטערע רוק וואס שטערט אים, **"מבליעו בטליתו ובבגדו",** ער זאל עס נישט אויסשפייען, ער זאל עס ענדערש ארייינלייגן אין זיין טלית ובגדו, און ס'איז נישט קיין שיינע זאך צו שפייען וואו מ'דאווענט.

"ואם עומד סתם, יכסה זיין טלית גייט יעצט זיין רוק", איז דעמאלטס איז ער מתיר געווען צו אביסל שפייען, ס'איז דאך כבוד הבריות לכאורה. ער מעג יא, נישט ממש שפייען, אבער ער מעג פטור ווערן יא אויף דער ערד, **"כדי שלא יצטער בתפילה ויהא לבו טרוד".** דאס אז זיין גוף זאל זיין טרוד איז ערגער ווי אז אויף די פלאץ זאל זיין רוק.

רוח מלמטה בתפילה

"יצא ממנו רוח מלמטה כשהוא עומד בתפילה שלא לדעתו", ס'איז ארויסגעקומען א רוח מלמטה, **"שותק עד שיכלה הריח",** ער זאל נישט דאווענען ווייל זיין גוף טוט דברים מגונים, ער זאל ווארטן, און דעמאלטס **"חוזר לתפילתו".**

זאגט דער רמב"ם ווייטער, און ס'שטייט אין גמרא, **"ביקש להוציא רוח מלמטה ונתאחר עליו ואינו יכול להעמיד עצמו",** ער קען זיך נישט איינהאלטן, איז **"מהלך אחוריו ארבע אמות"** ווייל ס'איז נישט קיין גוטע ריח, און ער גייט ארויס פון די ריח.

יא, אבער איך מיין אז ס'איז נישט קיין פלאץ, ער רעדט שוין ער איז אין בית המדרש, דאס איז איין זאך. אבער וואו ער איז יעצט, ער איז יעצט אינמיטן תפילה, ער זאל גיין עטליכע אוועק, **"וממתין עד שתכלה הריח",** ערווארט ביז ס'גייט אוועק די ריח.

דיסקוסיע: דער נוסח "רבונו של עולם יצרתנו נקבים נקבים"

אבער איך מיין אז ער טוט אזא זאך, מ'איז ממתין, ס'איז געשען א נישט גוטע זאך, אבער מ'גייט עס אויסנוצן פאר א מוסר השכל אזאך. בעל העיקרים זאגט אזוי, אז יעצט האט ער געהאט א געלעגנהייט צו זען זיין לימיטעישאנס פון זיין גוף, אז ער קען זיך ניטאמאל קאנטראלירן אויף אזא זאך. זאגט ער, **"רבונו של עולם, יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים",** ער האט דאס אזוי צוזאמגעשטעלט פון וואס דארט דארף מען אמאל ארויסגעבן א לופט, **וגלוי וידוע לפניך חרפתינו וכלמתינו,** איז א מיאוס'ע זאך, **חרפה וכלמה מחיינו תעלה ותרומם ממותינו, און וחוזר למקומו ומתפלל.** דאס איז א וועג ווי אזוי ער זאל אויסנוצן זיין וואלנערעבילטי און דאווענען דעם.

רבינו מנוח זאגט אז דאס איז א תירוץ, דאס הייסט נצט, כולי עלמא אשתלו בטענה, און דו שטייסט אינמיטן דאווענען און דו ווילסט... ער ווערט נישט שולדיג ווען ער טוט עפעס אין פראנט פון אים. ער ווערט מוחל זיין. די איינציגסטע, בעסיקלי ער זאגט, דו האסט אונז געמאכט אזוי, דו האסט געמאכט מענטשן מיט די אלע חלקי הגוף, וואס זאל מען טון? איז נישט מיין פאלט. אפשר איז יא דא א פאלט אז איך דארף אויסרעכענען פאר אדם, נישט צו עסן פאר אדם וחווה, אבער ער איז נישט מחויב.

איך מיין אזוי אשר יצר, וואס האט די וגלו וידוע לפניך וואס איז בעצם די זאך וואס דו זאגסט נצט, דו זאגסט, עס איז עקלדיג, וואס זאל מען טון? עס העלפט און עס פילט אויס. מ'שעמט זיך, אונז זענען מיר דזשעלעס אויף רוחניות פאר'ן זיין כולו רוחני, יא, דאס איז די מלאכים וואס זיי האבן נישט די בחירה. די מלאכים צו וועמען מיר זאגן מתכבדים ומכבדים, מיר שעמען זיך א גאנצע צייט מיט זיי. אבער דאס מאכט אונז אז מיר זענען אינמיטן דאווענען, ווען מיר באמערקן אז מיר זענען א מענטש, שעמען אונז זיך פון די מלאכים אז מיר זענען אזוי פלעין. אמת. ווייל דאס וואס א מענטש דארף

עסן, און ממילא וואס ער דארף עסן, מיט די עסן קומט צוריק אלע מיני מותרות און זאכן, און עס איז א בושה. יא.

מי רגליים בתפילה

היה עומד בתפילה ונתן לו מי רגליו על ברכיו, איז אויך די זעלבע זאך, **ממתין עד שיכלה.** ער קען נישט, בשעת די גוף איז עוסק אין דברים מאוסים קען מען נישט דאווענען, **ממתין עד שיכלה המים,** דעמאלטס איז **חוזר למקום שפסק,** די פלאץ וואו ער האט געהאלטן מיט'ן דאווענען. אבער אויב די הפסקה פון זיין מי רגליו איז געווען אזוי לאנג ווי **משך זמן לגמור כל התפילה,** דעמאלטס איז נישטא קיין המשך, דאס הייסט נישט אז עס איז איין תפילה וואס ער גייט ווייטער, נאר דאס הייסט אזוי ווי די תפילה איז געווארן איבערגעהאקט, דעמאלטס **חוזר לראש,** ער הייבט נאכאמאל אן פון אנפאנג אן.

דיסקוסיע: סתירה צום רמב"ם'ס כלל ביי תפילה

אינטערעסאנט, דאס... דער רמב"ם זאגט דא ביי תפילה אז אפילו שהה כדי לגמור את כולה, אינו חוזר לראש. דאס איז אפשר... איך ווייס נישט פארוואס. דא זאגט דער רמב"ם, יא, אפשר וועגן נישט נאסר הפסק, קען זיין אז דאס איז אויך די זעלבע זאך, די הפסק איז געווען לגמרי, דאס איז געווען אין זיין תפילה סתירה. יא, דאס איז איין זאך. איך זע נישט וואס זיי זאגן קלאר וועגן דעם, אבער ס'קען זיין אז דאס איז דער פשט. אז דער רמב"ם האט געזאגט אז אויב מ'האט מפסיק געווען אינמיטן תפילה אין שעת ליגמולת, כאילו קען מען נאך אלץ ווייטער דאווענען ווי געווען די הלכה.

קריאת שמע רעדט מען? אפשר ווי קריאת שמע איז אנדערש ווי תפילה. אפשר. און אזוי ברענגט ער, אז ווי קריאת שמע פוסק, לכל משנה. איך געדענק נישט די מראה מקום, אבער איך געדענק אז אזוי שטייט.

ד' אמות פאר און נאך תפילה

אקעי, איז נאך א זאך, **והיה אם ישתה מים,** איינער איז משתין מים, **שוהה כדי הילוך ארבע אמות,** זאל מען ווארטן אזוי לאנג ווי ס'איז דא דורכצוגיין ארבע אמות. און די זעלבע זאך פארקערט. **ואחר כך מתפלל. מי שהיה מתפלל,** אויך נאכן דאווענען, זאל מען נישט משתין זיין אין די ד' אמות. **שוהה כדי הילוך ארבע אמות, ואחר כך משתין, כדי שלא יסרו דברי תפילה מפיו.**

אה, ברענגט ער... ס'איז אינטערעסאנט. מ'האט געמאכט אזוי ווי א טעריטאריע, וואו דא איז דער מקום, א טעריטאריע אין פלאץ. דער שטיקל פלאץ. ער ברענגט לשון הירושלמי, איז א הייליגע... **כל ד' אמות של תפילה רחישי מרחשין סביב שפתותיו, פלוס השגירה בפיו.** דאס איז וואס מ'זאל מאכן אזוי אן עושר חג פאר די דאווענען.

פיין גוט. דאס איז דער מקור פון וואס דאס איז. ער האלט אינמיטן דאווענען, ס'איז עפעס אן ענין.

כוונת הלב

נאך איין זאך. אקעי. האבן מיר עס געלערנט וועגן דריי סארט זאכן וואס זענען נישט קיין כבוד אדער נישט נקיות: טהרת ידים, כיסוי ערוה, טהרת מקום התפילה, דברים החוצצים ומעסין, וואס ס'מיינט גופניות'דיגע דברים החוצצים ומעסין.

יעצט גייען מיר רעדן וועגן די רוחניות. פיינעלי. יא. איז דער רמב"ם. דברים רוחניים, ראשון, כוונת הלב.

כל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה

כוונת הלב כיצד? זאגט דער הייליגער רמב"ם. כוונת הלב, איינע פון די פינף זאכן איז כוונת הלב. וואס איז דאס? זאגט דער רמב"ם, **כל תפילה שאינה בכוונה, אינה תפילה.** א תפילה וואס איז נישט בכוונה, איז נישט קיין תפילה.

ס'קען זיך יעצט... ס'קען זיין אז כוונה מיינט אין זין האבן די ווערטער פון די דאווענען, אדער דאווענען מיט א כוונה... דער רמב"ם גייט עס פירש זאגן וואס איז כוונת הלב, ער גייט עס פירש זאגן. אבער קריאת שמע איז יא געווען אביסל א משמעות. אקעי. **ומי שמתפלל בלא כוונה, חוזר ומתפלל שלא בכוונה,** דארף ער נאכאמאל דאווענען בכוונה? זאגט דער רמב"ם, אבער דער ראב"ד זאגט, אה, געדענקסט אז די אלע הלכות און בעטן זאכן דארף מען זיך דערעכענען פאר'ן דאווענען. אזוי ווי ס'איז די זעלבע זאך כוונה. ענינים פון הכנות. ס'איז די זעלבע זאך כוונה. כוונה איז א לב, דארף מען זיך... ס'איז א גרויסע רעותא, כוונה מיינט... ער מיינט "אינטענטשן" אז מיר דאווענען, נישט די עצם פירוש המילות וואס מיר דאווענען, ווייל דאס געשעט אינמיטן דאווענען.

תפילה בכוונה: הכנה, יישוב הדעת, והלכות מעכבות

הלכה ד (המשך) – כוונה בתפילה והכנה לפניה

אבער קריאת שמע איז געווען אביסל אן השלמה. אקעי, **ואם התפלל בלא כוונה, חוזר ומתפלל בכוונה.** זאגט דער רמב"ם, אבער די אלע הלכות און בעטן זאכן דארפן זיך דרייען פארן דאווענען. ס'איז אזויווי ס'איז די זעלבע זאך, כוונות, ענינים פון הכנות. ס'איז די זעלבע זאך, כוונות, כוונות הלב.

ס'איז א גרויסע ראיה אז כוונה מיינט נישט די עצם פירוש המילות, ווייל דאס געשעט שוין אינמיטן דאווענען. די כוונה מיינט אז פארן דאווענען דארף ער, ער גייט זאגן בפירוש, מען דארף זיך מיישב זיין.

אזוי ווי "מצא לבו מכוון", ער האט געטראפן אז ער איז גרייט. **"מצא דעתו משובשת ולבו טרוד",** ער דארף זיך געבן א טשעק. אזויווי ער דארף זיך טשעקן אין די ביסקיסא צו זיין גוף איז גרייט אויף דאווענען, דארף ער זיך טשעקן אין זיין דעת צו ער איז יעצט מיושב, צו ep איז יעצט אין א מצב וואס ער קען דאווענען. **"מצא דעתו משובשת ולבו טרוד, אסור לו להתפלל עד שתתיישב דעתו".** נישט נאר מ'דארף נישט דאווענען, מ'טאר נישט דאווענען. **"עד שתתיישב דעתו".**

ס'איז דא א ריזיגע היתר פון תוספות וואס זאגט אז מען מעג יא. מ'דארף וויסן צו מ'איז זיך סומך אויף די היתר, אבער תוספות איז מתיר געווען. אבער דער רמב"ם זאגט א פשטות'דיגע הלכה אז מ'טאר נישט.

הלכה ד (המשך) – הבא מן הדרך

ווייטער. לפיכך, **"הבא מן הדרך והוא עייף או מיצר, אסור לו להתפלל עד שתתיישב דעתו".** א מענטש קומט פון א וועג און ער איז אנגעשטרענגט, עייף מיינט הונגעריג, אדער מיצר, ער איז בצער, אסור לו להתפלל עד שתתיישב דעתו. ער טאר נישט דאווענען. **"אמרו חכמים, שלשה ימים".** ווי לאנג איז ער פטור פון תפילה? דריי טעג נאכן קומען פון א וועג. **"עד שינוח ותסור הדאגה",** ביז ער וועט זיך בארואיגן און אפקילן זיין היץ, זיין היציגע דעת, **ואחר כך יתפלל.**

זייער גוט. היינטיגע צייטן, א וועג מיינט נישט מ'פארט מיט די קאר. היינט מיינט עס א וועג, געפארן אויף ארץ ישראל. גרעכט, אגב, ווער ס'איז געפארן אויף א עכטע יא, דו פארסט אויף א פלעין, ס'נעמט א טאג-צוויי ביז מ'קומט צוריק צו זיך. און כל שכן בן בנו של קל וחומר אז א מענטש איז געפארן א לאנגע וועג אין זיין מיינד, ער דארף האבן א לאנגע צייט צוריקצוקומען.

ס'איז אמת, א מענטש איז אנגעשטרענגט, ער האט אן איבערגעשטרענגטקייט. ער זאגט דיך, דער ענין רעדט זיך וועגן... ס'איז נישט אן עקסטערע פטור פון קומען פון א וועג. קומען פון א וועג זאגן חז"ל אז ער האט נישט קיין דעת צו לערנען. אבער א מענטש וואס איז אינדערהיים און האט נישט קיין דעת צו לערנען, ער דארף זיך נישט שוין טשעלינדזשן, ער דארף זיך מיישב זיין. ער קען נישט זאגן "איך בין אנגעשטרענגט", דעמאלטס זאגט מען "טרענג זיך אן", אבער די נעקסטע תפילה דארף שוין זיין...

רייט, ווערי גוד. סאו מ'רעדט פון א נארמאלע זאך, אז ס'איז שווער פאר דריי טעג. ער דארף נישט טרייען, א נארמאלער מענטש דארף א גאנצע טרייען. ס'איז פשוט, ווייל... יא.

הלכה ד (המשך) – שיפנה לבו מכל המחשבות

דאס איז די עיקר הנחה. יעצט גייט ער אריין צו זאגן קצת די הכנה. ער זאגט אזוי, "וזהו לשון קצת, ואם תדע מה היא כוונה, תדע מה היא קצת הכנה". די הייליגע רמב"ם זאגט **"שיפנה לבו מכל המחשבות, ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה"**. ער זאל אויסליידיגן זיין הארץ, זיין מחשבות, זיין לב, וואס איז די פלאץ וואו די מחשבות קומען, **"ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה"**, ער זאל זיך זען גרייט צו זיין ביזי מיט די ריכטיגע זאך, די דאווענען וואס דאס טוט מען לפני השכינה, און נישט זיין ביזי מיט אנדערע זאכן. ס'איז אן אינטערעסאנטע לשון, ער זאל זיך זען כאילו הוא עומד לפני השכינה.

די אנדערע זייט איז, אלעמאל איז מען עומד לפני השכינה, ס'איז דאך "מלא כל הארץ כבודו". דא אבער זעט ער עס, ער זעט זיך כאילו עומד לפני השכינה. די שכינה זעט דיך א גאנצע צייט, דאס איז נישט די פראבלעם. די אייבערשטער, "מלא כל הארץ כבודו", וואטעווער עקזעקטלי דאס מיינט, דאס איז אלעמאל אמת. אבער זען, דאס איז כוונה. כוונה איז אן אבדזשעקטיוו, ס'איז נישט קיין זאך אין דעם מענטש.

לפיכך, נישט נאר ביי ליל הסדר איז דא "לפיכך חייב אדם לראות את עצמו", **"יראה אדם את עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה"**.

הלכה ד (המשך) — ליישב דעתו

וויאזוי טוט מען דאס? **"צריך ליישב דעתו"**, ליישב מיט אן ע', ליישב דעתו, ליישב, ליישב, ער דארף זיך אראפזעצן, **כדי לכוין את לבו**, אנצוגרייטן די הארץ, **שלא יתבלבל**, בנחת, מיט א רואיגקייט, **בתחנונים**, און מיט פאקוס אויף די תפילות. מען דארף זיין אביסל רואיג. דאס איז די הלכה, אפילו דער וואס פירט זיך אז תפילה איז מותר צו דאווענען אן כוונה, ווערט מען נישט פטור פון די מצוה פון זיך אוועקזעצן. בכלל, דרך אגב, אפילו צוואנציק סעקונדס, זעץ זיך אוועק פאר שמונה עשרה, אפילו מ'דאווענט מנחה, מ'דארף זיך אוועקזעצן פאר צוואנציק סעקונדס ליישב דעתו.

אינטערעסאנט, ווען מ'זעצט זיך ווערט דאך די דעת געזעצט. ווען מ'שטייט איז דאך גארנישט, ניין? די לשון "ליישב" מיינט בכלל ליישב דעתו. איך מיין אז ס'מיינט ליטעראלי ליישב. ס'איז דא א גמרא אויף דעם, "כל שהוא מקווה ליישב". ליישב. איין... וואס איז "מה יום טוב"? ער זאגט "ישיבה דוקא". ס'איז דא א ראשון וואס מיינט "צריך ליישב שתי ישיבות". מ'דארף זיצן צוויי זיצונגען. גיב מיר א זיץ. זייער גוט. גיב מיר א זיץ. נו, וואס איז דאס? ס'איז א נארמאלע זאך.

הלכה ד (המשך) — ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא משאוי

"ולא יעשה תפלתו", זאגט די רמב"ם, און אויך מ'דארף דאווענען, די רמב"ם זאגט מ'זאל דאווענען מיט סלאוועס און קולות, נאר **"בנחת ובתחנונים"**. דאס איז די רמב"ם'ס לשון. זייער גוט. **"ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא משאוי"**, ווי איינער טראגט א מאסע און ער וויל עס שוין ענדיגן. ער וויל שוין געבן א ווארף אראפ, א דאמפ אראפ די תפילה. לפיכך... איך מיין ער מיינט אז ס'זאל נישט זיין קיין כובד, ס'זאל נישט זיין קיין... ער זאל נישט טרייען צו כאפן. זאגט די רמב"ם, "אביסל וואס זעט מען עס?"

הלכה ד (המשך) — לישב מעט אחר התפלה

"לפיכך צריך לישב מעט אחר התפלה ואחר כך יפטר". פאר'ן דאווענען דארף מען זיך זעצן כדי צו זיין רואיג, און נאכ'ן דאווענען דארף מען זיך נאכאמאל זעצן צו ווייזן רעספעקט. מ'לאזט נישט גיין אזוי ווי פרייער געשטאנען, "זאלסט נישט זיין קטון קדושת מיד אין די פאר מינוט נאך דאווענען". ס'איז נישט נאר רעספעקט, איך מיין אז ס'איז אויך די דעת וואס מאכט אים יישוב הדעת, אז ער ווייסט איך גיי דאווענען. ס'איז געענדיגט. זייער גוט.

הלכה ד (המשך) — חסידים הראשונים

זאגט די רמב"ם, **"חסידים הראשונים היו שוהים שעה קודם התפלה ושוהים שעה אחר התפלה"**. דאס איז די מינימום. חסידים הראשונים האבן געטוען מער פון דעם. זאל זיין א שעה פאר'ן דאווענען גייט דער יישוב הדעת, און שעה אחר התפילה, **מאריך בתפילה שעה**, און די תפילה אליין האט גענומען א שעה. זייער גוט. דאס איז די מנהג פון חסידים הראשונים.

הלכה יז — שיכור ושתוי

זייער גוט. יעצט גייט מען לערנען נאך ממש הלכות וואס קומט ארויס פון די הלכה אז מ'דארף האבן כוונה, רייט? זאגט דער רמב"ם, ווער האט נישט קיין כוונה? וועם טראסטן אונז נישט אז ער גייט האבן כוונה? א שיכור. **אל יתפלל לפי שאין לו כוונה. ואם התפלל תפלתו תועבה.** א שיכור קען נישט, אפילו ער וויל. ואם התפלל תפלתו תועבה. אדער זאגט ער תפלתו תועבה אויך אויף נישט דאווענען מיט כוונה? ניין. אפשר שיכור איז ערגער ווי סתם נישט דאווענען מיט כוונה, ווייל ס'איז אן עבירה. **ואם התפלל תפלתו תועבה. לפיכך חוזר ומתפלל כשיסור יינו.** ווען ער... גבורי מסור יינו? יין, יא? מסור יינו מיינט ער איז שוין אויסגעליפטערט, ווען ער ווערט געניכטערט פון וויין, פון שיכרות זיינע.

דאס איז שיכור. שיכור מיינט איינער וואס איז ממש פארלוירן זיין דעת. אבער נמי **ששתה**, איינער וואס איז מגולף אזוי, ער האט געטרונקען אביסל, אויך **אל יתפלל. ואם התפלל**, אבער **אם התפלל תפלתו תפלה**. ער גייט יעצט... דער רמב"ם זאגט די חילוק צווישן זיי צוויי. **איזהו שיכור? כל שאינו יכול לדבר לפני המלך**. איינער וואס מ'וואלט אים נישט געלאזט רעדן פאר א וויכטיגע גערעדעכץ, פאר א דיבור פאר א מלך, ווייל מ'טראסט אים נישט. **ושתוי**, וואס איז זייער הויך, ס'איז אסאך מער ווי אונז מיינען. ס'מיינט גאר א הויכע לעוועל פון ניכטערקייט. **ושתוי, יכול לדבר לפני המלך ואינו משתבש**. איך מיין, אבער די ערשטע, לפני המלך, אפשר א גוזמא. לפני המלך דארף מען זיך צוגרייטן. אפשר מיינט ער צו זאגן... אפילו ער קען רעדן נארמאל. וואס ערשיינט נישט ווי א שיכור, דאס איז נישט קיין לעוועל דא בכלל. און נאך איז ישות, איז דא עפעס אויך א שיכרות, א גרינגע שיכרות. אבער דא איז נישט קיין... אפילו אביסל. א מלך מיינט... א מלך איז א פאני עקזעמפל. דו קענסט נישט רעדן נארמאל, קענסט נישט... ווי מ'דארף רעדן מיט א יישוב הדעת.

שתוי, ער קען יא, אבער אפילו ער קען, איז דאך דא א רביעית, דארף ער שוין מחמיר זיין **אל יתפלל עד שיסור יינו מעליו**. דאס איז וואס מ'מיינט אז ער איז אביסל שיכור. ממש רביעית איז ממש... ער וועט זיך לעקן די וויין, ער וועט טרינקען בראנפן, ווייס איך וואס, פאקט א קאשע.

הלכה יח — אין עומדין להתפלל

זאגט דער רמב"ם נאך סעיפים אין די ענין פון כוונה, אדער וואס קומט ארויס פון די ענין פון כוונה. אדער אפשר זענען דא נאך קריטעריעס וואס זענען נישט אזוי כלליות'דיג, אבער דאס זענען קריטעריעס וואס זענען געוואנדן... אפשר זענען דאס פראקטישע זאכן. ווי אזוי? ווי אזוי זאל מען דיר פיינטן? אריין, איינער האט דיר געזאגט "התפלל".

"ולא מתוך שחוק" — נישט פון קיין געלעכטער. **"ולא מתוך קלות ראש"** — קלות ראש מיינט אייביג איין זאך, וואס מיינט עס? ס'מיינט געימס, ס'מיינט ענטערטעינמענט. זיי האבן א פלעי-מיינד און א מיינדסעט פון זיך שפילן, פון פלעי. **"ולא מתוך שיחה"** — נישט פון שמועסן און דברים בטלים. **"ולא מתוך מריבה, ולא מתוך כעס, אלא מתוך דברי תורה"**.

פארדעם לערנט מען דאך פארן דאווענען. יא, מ'זאגט עזי מקוממי, מ'זאגט פסוקי דזמרה. דאס איז אזוווי נאך אביסל דברים, מ'איז מקדים די תפילה. יא, דאס איז פארט פון די כוונה. דא האסטו נאך פינף. אה, דו מיינסט "לא, לא, לא, לא". אקעי. **"ולא מתוך דין הלכה"**.

נאך א זאך, אפילו פון לערנען, זאל מען נישט זיין קיין דעת מיינט בהמות לתורה. וועלכע דברי תורה בעסער? נישט ווען מ'זאגט דברי תורה זאל עס זיין דין הלכה. אפילו ווען דו זאגסט דברי תורה, זאלסטו אויך דיין הארץ נישט זיין פנוי, נישט האבן קיין כוונת הלב. ווייל דעמאלטס איז די דברי תורה דברי הלכה, דארפסטו פוסק'ענען די הלכה. און ווען דו זאגסט דברי תורה פון אגדה, קענסטו נאך זאגן פסוקי דזמרה, דו דארפסט נישט

אריינטראכטן אין דעם טיף. אנדערש וועט ער קענען זיין דער רמב"ם אבער אן די עבודה. און ס'וועט זיין א גאנצע אדרבה, ווען ער וועט זיין א גאנצע... א גאנצע ענין. פשוט.

דיסקוסיע: תפילה און קענען די ווערטער

אה, יעצט קען מען לערנען נאך א וויכטיגע הלכה וואס קומט ארויס. מיר האבן געלערנט אז במקום שאין כוונה קען מען נישט דאווענען. וואס איז אויב מ'איז אין א מקום סכנה און מ'קען נישט... אין א מקום סכנה איז תפילה קצרה. ער זאגט דא אז א געווענליכע תפילה קען שוין א מענטש דאווענען, מ'האט אים מחנך געווען פון אלס קינד. אבער ס'איז דא געוויסע תפילות וואס פאר כוונת הלב דארף ער האבן א סידור אין פראנט פון זיך, א מחזור. אדער ער איז גוט איינגעחזר'ט די תפילות. נישט א סידור, נישט א סידור. דער רמב"ם זאגט נישט אז מ'טאר נישט דאווענען פון א סידור. דער רמב"ם זאגט נישט אז מ'זאל דאווענען פון א סידור. אקעי, איך מיין צו זאגן, אבער ס'איז דא אן אנדערע פראבלעם אז ס'פעלט כוונת הלב, ווייל מ'קען נישט זיין מסיח דעת פון די תפילה. ניין, אבער ער זאגט נישט אז ס'איז קאנעקטעד צו כוונת הלב. אויב מ'דאווענט פון א סידור שטערט עס פאר די כוונה, ווייל דעמאלטס איז ער פארנומען מיט די ווערטער.

ניין, דאס איז דאך די הלכה. דאס שטייט אין די הלכה. מ'רעדט דאך פון די תפילה. דעמאלטס איז דאך די הלכה אז מ'דארף קענען די תפילה.

לאמיר פארשטיין. די ריזען פארוואס די הלכה לאזט נישט דאווענען איז נישט ווייל גייט מאכן א טעות. די ריזען איז ווייל ער קען זיך נישט אריינלייגן אין די כוונה. אויב בשעת'ן דאווענען טרייסטו צו... דיין פאוקעס איז צו זאגן די ריכטיגע ווערטער, נעמט עס אוועק פון די פאוקעס פון די עקטשועל דאווענען. דארף זיין תפילה זאל זיין...

תפילה במקום סכנה: תפילה קצרה ביותר (ברכה אחת) – הלכה כ'

דאווענען פון א סידור – א דיגרעסיע

Speaker 1: ניין, אבער וואס דו זאגסט איז היינט, ווייל אויב מ'דאווענט פון א סידור שטערט עס פאר די כוונה, ווייל דעמאלטס שטייט עס... אבער ס'איז דא מענטשן וואס דאווענען העלפט עס זיי אין זייער וועג, ווייל זיי זעען די ווערטער. אבער האבן די פול פאוקוס אויף זייער תפילה, נישט שרעקן מיט אנדערע מענטשן וואס דאווענען. איך האב נישט קיין טענות. איך דאווען אויך פון א סידור סאמטיים. איך זאג נאר וואס דער רמב"ם וואס עס שטייט דא.

תפילה איז נישט קיין פראבלעם. תפילה וואס מ'דאווענט תמיד, למשל, נישט צו די תפילה, די תפילה. תפילה איז עפעס א מענטשן די פארצייטיגע... ער איז געווען מיט פורקן... ער איז אזא פארעס די מקום געווארן איך גיין געווען חיים שפון בן-פוסקים. מען אכן וואס דער זעגן... ער קען שוין, ער קען שוין זיין די זאך. אבער איינער איז ווייל משתן זיין א זינגער, אדער עניטינג, אויב ער האט זיך נישט פארגערעטן די ווערטער וואס ער גייט זינגען פארדעם, נישט ווייל ער גייט מאכן א טעות, ווייל ער דארף קענען פאקעסן אויף די פערפארמענס, ער דארף קענען פאקעסן אויף די... עס וועל קומען נעטשורל, די וועט איז געקומען אזוי ווי א רגילת, נישט רגילת תפילת תפילת בפיפטע ארץ שטעיסט, רגילת תפילת תפילת פרקים.

הלכה כ': תפילה במקום סכנה – ברכה אחת

Speaker 1: וואס איז דא א טשענס אז א מענטש זאל נישט קענען, און קען תפילת מוסר ברשי חודש, ווי תפילת המהדות, וואס מאכט עס נישט אזוי אפט, ישרוף להזר תפילת, זאל מען מסדר זיין קודם די תפילה, ואחר איך עובד די מתפלל, כדי שלא יוקשל בא. אפשר מיינט ער נישט די כוונה, אפשר מיינט ער יא אזא חלק פון דער ערד, מאכט עס זכר שלא יוקשל בא, אפשר יא אזוי כוונה, אפשר מיינט ער זיין קאפ נישט זיין דא, ווייל ער גייט אינגאנצן פארטראכט אין שמונה עשרה, נישט שלום עליכם.

זאגט דער רמב"ם, נאך א זאך וואס קען אוועקנעמען די פאוקעס, ווען מ'איז אין א מקום סכנה קען מען זיך נישט האבן קיין כוונות אין שמונה עשרה, אדער מקום גדודי חיה וליסטים. וויאזוי גייט זיין די תפילה? קען ער זיך נישט פאוקעסן אויף א לאנגע צייט, ווייל ס'איז א שווערע צייט. **מתפלל ברכה אחת, והיא זו.** אה, דאס איז די גרעסטע קלענסטע תפילה, ס'איז נאר איין ברכה. ס'איז די תפילה קצרה פון די תפילה קצרה.

די ווערטער פון דער ברכה

Speaker 1: ער זאגט אזוי: **"צרכי עמך ישראל מרובים ודעתם קצרה".** זיי קענען זיך נישט פאוקעסן, נאר די ווערטער. מ'איז אין א מקום גדודי חיה וליסטים. דו זאגסט אים די ווערטער, און כאילו איך האב נישט קיין כח אזוי אויסצופיגערן אפילו וואס איז גוט. געווענליך ביים דאווענען פיגערט מען אויס וואס איז גוט, מ'בעט פאר יענץ. ער זאגט, איך האב נישט קיין כח. אייבערשטער, דו ווייסט וואס איז גוט, טו עס.

א וויציגער פשט אין "ולא יכנסו לפניך תפילת עוברי דרכים"

Speaker 1: און ס'איז אינטערעסאנט, ווייל ווען א מענטש... א שוב צום הגה"מ זאגט מען, פון דעם זעט מען קלאר אז הגה"מ איז דא שוואך, ווייל דא די עיקר תפילה וואס מ'איז אין מצוקה בלייבט נאר שמע תפילתנו, בלייבט נאר די מיטן די צרכים. און די תפילה מתפלל כשהוא מהלך, ס'הייסט, ער מעג זיך מתפלל זיין כשהוא מהלך, מותר לעמוד במקומו.

די זעלבע זאך, איך טראכט, ווען א מענטש איז במקום חיה וליסטים, ער ווערט די פרנסה, יא? די ליסטים גייען אים קידנעפן, און די חיות גייען אים אויפעסן. בעט ער דעם אייבערשטן, גיב זיי אן אנדערע פרנסה. **"בטובך הגדול"**, טרעף פאר זיי עפעס אן אנדערע.

ווייסטו, ס'איז געווען א גוי וואס איז געקומען צום רבי'ן פאר א ברכה אין זיין פרנסה? יא, יא, יא. ער גיט פאר יעדן "גוויה גוויה די מחסורה", איז דאך דאס וואס די חיות זוכן, יא? דו ביסט יעצט זייער "די מחסורה". בעט דעם אייבערשטן, **"ולא יכנסו לפניך תפילת חיות ועוברי דרכים"**. אקעי, אבער איך מיין אז דיין פריערדיגע פשט איז געווען מער פשוט פשט. און **"בטובך הגדול"** זאגט ער דאך פשוט ארויס ווי א שטיקל צידוק הדין, אויב בין איך די בעסטע פרנסה... תפילה עושה פירות, אקעי, פאר איין מינוט, יא.

ווען מ'קומט צו א זיכערן ארט – חוזר ומתפלל תפילה כתקנה

Speaker 1: **כשמי גילי,** זאגט ער, די תפילה איז נישט אזוי ווי א תפילה קצרה וואס מיר האבן געלערנט, וואס מ'האט יוצא געווען, ס'איז נאר אזא ריפלעיסמענט, נאר אזא פלעיסהאלדער. **כשמי גילי, ישיבה דסקלה דאתי ביה רב יצחק, דעמאלטס חוזר ומתפלל תפילה כתקנה, תמני סרי ברכות.**

דיסקוסיע: תפילת הדרך איז תפילה קצרה

Speaker 2: זייער סטענס, עס איז מער אזוי ווי אזא תפילת הדרך אזא?

Speaker 1: זייער גוט. סא די רמב"ם האבן, ברענגט ער, איך דענק אז מיר האבן עס געלערנט אמאל ביי אונז אין שיעור, עס איז אויסגעקומען אויב איך געדענקט. אז די רמב"ם ברענגט נישט זיין דאכט פון תפילת הדרך. ס'איז דא די רמב"ם פארשטאנען, א תפילת הדרך איז נישט פשט אז דו האסט סתם באדארפט גיין אויף א וועג דארפסטו מאכן א תפילה. אבער יעדער גייט צו דאווענען, אבער דארט איז בדרך, ער קען נישט דאווענען קיין געהעריגע תפילה, ווי עס קומט זמן תפילה מאכט ער א קורצע תפילה, תפילה קצרה איז תפילת הדרך נעמט ער.

יא, אנדערע זאגן תפילת הדרך ווייל ער גייט זיך נישט קענען דאווענען פאר די נעקסטע דריי טעג, זאל ער כאטש דאווענען אויף אנפאנג וועג. אבער דא רעדט מען אזאיינער גייט, ער קען נאך צוריקקומען בשלום ביז זמן תפילה וואס ער קען גיין. וואס איז א סתירה די צוויי הלכות, איך ווייס נישט.

דארף דאס פארשטיין, אין תפילת הדרך וואס אונז זאגן און ענדיגט זיך אויך **ברוך אתה ה' שומע תפילה,** וואס קומט עס אריין פונקט דא אז א מענטש דארף מאכן א ברכה? עס שטייט אזוי א מקור, תפילת הדרך איז בעצם די תפילה וואס מ'איז מתפלל, וואס איז א תפילה וואס איז בדרך קען מען נישט דאווענען די געהעריגע תפילה, אבער דא דאווענט מען יעצט וואס מען דארף די וויכטיגסטע וואס איז שמירה בדרך. אזוי דא שטייט די כולל אלעס, עס

איז די בעזן אויף אלעס, אבער עס איז א רעפלעיסמענט פאר שחרית אדער מנחה אדער וואטעווער עס איז זמן תפילה.

אז דאס איז די סוד פון די תפילת הדרך, דאס איז די תפילה קצרה. אבער בעסיקלי ס'איז כמעט נאר א התנצלות, איך קען נישט, נארמאלערהייט דארף א מענטש קענען האבן געוונג דעת צו קאווערן אלע צורכי עמך ישראל. אבער איך קען נישט יעצט, איך קען נישט יעצט קאווערן ניטאמאל די צורכי עמך ישראל מרובים, אפילו נישט די ראשי פרקים, ווייל איך בין אזוי אנגעשטרענגט, בעט איך דאך נאר זייער כלליות'דיג. אזא מאכט זאל זיין גוט, עפעס איז איך מיין אז מען לייגט ער אויף אויף אים. אזוי בענעך, אז די בעהייסט געווערן. די האסט איך יא, די האסט איך יא, די האסט איך יא. אייבערשטער איז נישט בדרך, ער איז נישט סטאק נעבעך. אונזער שחרית איז שוואך, איך מיינער נישט אז דער אייבערשטער איז שוואך. אזוי שוין איס אייגעסטער איז שוואך. און מארגן האט מען לערנען ווייטער געוואלט די קולטע.

Generated by Shiur Upload Automation